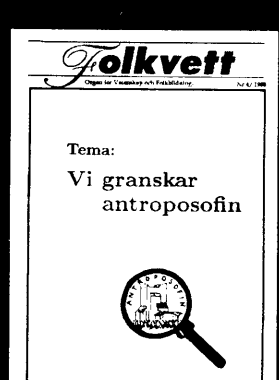
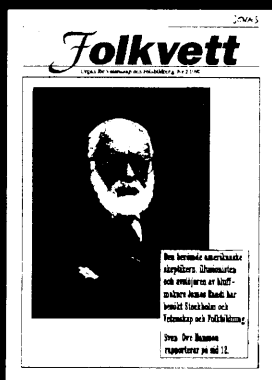
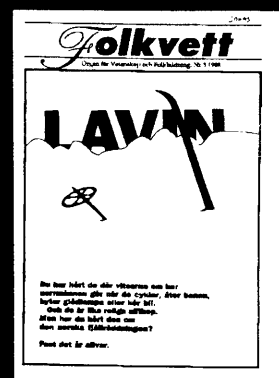
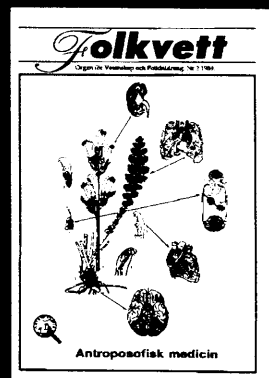
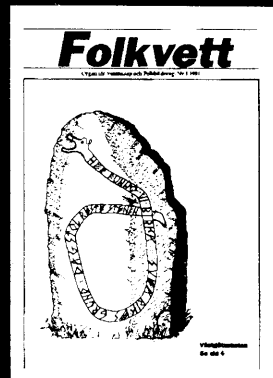

Folkvett

Organ för Vetenskap och Folkbildning. Nr 4 1992.

TIO ÅR MED FOLKVETT

Ledare	3
Tio år med Folkvett	4
Internationellt	19
Böcker: Reinkarnation som terapi..	20
Det omedvetnas historia	22
Levnadsvisdom enligt New Age	23
Brev från läsekreten: Dansk granskning av "alternativmedicin" ..	25
Debatt: Vetenskaplig högfärd eller källkritik	26
Årets folkbildare och förvillare	28

Föreningen Vetenskap och Folkbildning firar med detta nummer av Folkvett sitt tioårsjubileum. En stor del av jubileumsnumret ägnas återblickar ur tidigare nummer av tidskriften — ett slags "historiskt tumavtryck".

För urvalet och kommentarerna svarar helene Rundgren.

Sven Ove Hansson var en av

föreningens grundare. Han ger i sin ledare en återblick på bevekelsegrunderna för föreningens bildande, dess mål och syfte.

Några av de fasta spalterna har också denna gång fått stå över.

För detta nummer svarar Jonas Söderström, Helene Rundgren och Lennart Johansson.

Nya medlemmar

Brigitte Kusche	Mikael Göransson	Oliver Trepte
Lars-Gunnar Franzén	Christer Ericson	Jonas Ågren
Peter Melander	Kjell Rylander	Tore André
Kai-Inge Hillerud	Barbro Stig	Anita Bielkestål
Robert Syk	Karin Nyberg	Sten-Åke Hagenlo
Gösta Wilson	Ulf Ottoson	Lennart Olsson
Lennart Karlstedt	Eva Gustavsson	Adrian Reinert
Olle Josephson	Roger Valtonen	Jan Rydberg
Anders Mesilane	Lars Kjellson	Margareta Bergvall
Alf Olsson	Fredrik Falk	Jan Andersson
Hans Bratt	Maj-Brit Elfström	Yngve Karlsson
Lars Sollin	Mikael Rittri	Joakim Runnedal
Olof Klingberg	Håkan Sjögren	Filip Heijkenskjöld
Dag Sundman	Clas Sigevall	Per Svensson
Peter Adamsson	Gunnar Olovsson	Björn Robertsson
Stig Larsson	Erik Kjell Eriksson	Ulf Rennerfelt
Hector Rubinstein	Sanna Eriksson	Magnus Lindqvist
Anders Dahlberg	Sverker Fredriksson	Rolf Hällgren
Sverker Johansson	Dan Lavhammar	Peter Niss
Bertel Laurent	Per Lindström	Pontus Löfgren
Nils Burman	Stefan Tornberg	Pontus Stenström
Anders Övinge	Tord Johansson	Johan Groth
Johan Ström	Per Linden	Lennart Brock
Hans Nollson	Torbjörn Holmgren	Olof Österlund

Föreningen Vetenskap och Folkbildning bildades 1982 av människor som oroades över att ockultism och pseudovetenskap så ofta fått stå oemot-sagda, och att vetenskapens metoder är så dåligt kända. Så här formuleras vår målsättning i stadgarna:

Föreningen Vetenskap och Folkbildning har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i en fri opinionsbildning bekämpa de felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. En viktig del av den vetenskapliga folkbildningen är att klargöra vilka frågor som kan respektive inte kan avgöras med vetenskapliga medel.

FOLKVETT.

Organ för Vetenskap och
Folkbildning.

Redaktörer:

Sven Ove Hansson 08/87 87 78
(ansvarig utgivare)
Niels Hovmöller 08/760 79 77
Lennart Johansson 08/742 06 66
Håkan Marklund 08/771 29 96
Anna Schytt 08/32 13 32
Jonas Söderström 08/744 24 91

Adress:

Vetenskap och Folkbildning
Box 185, 101 23 Sthlm

Postgiro: 63 591-2

Prenumeration

ingår i medlemsavgiften 150:-/år.

Övriga 75:-.

Utkommer 4 ggr/år.

ISSN 0283-0795

Tillbakablick

När föreningen Vetenskap och Folkbildning bildades för tio år sedan, var CSICOP (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), bildad 1976 i USA, en självklar förebild. Men i Sverige försökte vi inte att kopiera den amerikanska organisationen, utan vi valde att gå en delvis annorlunda väg. Det finns tre stora skillnader som märks redan i de båda organisationernas namn.

Den första är att CSICOP i sitt namn avgränsade verksamhetsområdet till paranormala fenomen. Den kritiska granskningen skulle alltså i första hand gälla fenomen inom parapsykologins domäner. I Sverige valde vi att i stället använda ordet "vetenskap" i föreningsnamnet. Enligt stadgarna vill föreningen försvara vetenskaplig metod, oavsett ämnesområde. Föremål för kritisk granskning är all pseudovetenskap. Om parapsykologiska frågor ofta tas upp beror det på att behovet att försvara vetenskaplig metod har visat sig vara stort inom detta område. Det beror alltså inte på att föreningen skulle ha målsättningen att särskilt ägna sig åt detta ämnesområde.

Den andra skillnaden är att Vetenskap och Folkbildning vill anknyta till den svenska folkbildningstraditionen, och förstärka vetenskapens roll i densamma. CSICOP har ingen motsvarande tradition att anknyta till, men fäster i stället större vikt vid att göra egna vetenskapliga undersökningar (orden "scientific investigation" i namnet). Vetenskap och Folkbildning har i huvudsak koncentrerat sig på att sprida och popularisera befintlig kunskap.

Den tredje skillnaden är att föreningen Vetenskap och Folkbildning är just en förening, medan CSICOP är en kommitté. I Vetenskap och Folkbildning,

liksom i andra ideella föreningar, är envar välkommen som stödjer föreningens syften. CSICOP har mera karaktären av en vetenskaplig akademi, där endast särdeles förtjänta personer kan bli medlemmar.

Under de tio år som gått har dessa skillnader minskat till följd av utvecklingen i båda organisationerna.

CSICOP har i praktiken övergett avgränsningen till paranormala fenomen, och granskar nu alla former av pseudovetenskap, paranormala eller inte.

CSICOP har också efterhand fäst allt större vikt vid folkbildningsfrågor, och bl a inrättat en "education subcommittee". Samtidigt har Vetenskap och Folkbildning gjort några egna undersökningar (främst genom antroposofiserien i Folkvett). Det sistnämnda har dockskett i beskedlig skala, och endast omfattat källkritiska studier, således inte t ex egna experiment.

CSICOP har i USA kompletterats med organisationer på delstatsnivå som har en struktur liknande den hos Vetenskap och Folkbildning, dvs envar som stödjer syftet kan bli medlem.

Vetenskap och Folkbildning har haft en mycket positiv medlemsutveckling under de gångna tio åren. Det är uppenbart att det finns ett behov av en förening som vår. Det mesta tyder väl också på att föreningen gjorde gjorde rätt vägval för tio år sedan. Det var ett riktigt beslut att bilda en öppen medlemsorganisation, att inte avgränsa till paranormala fenomen och att anknyta till den svenska folkbildningstraditionen. Det är dock en berättigad fråga om vi borde lägga ned större ansträngningar på att åstadkomma egna vetenskapliga undersökningar.

Martin Gardner, en av CSICOPs grundare, har jämfört skeptikerns uppgift med sophämtarens. Man blir aldrig

färdig med sin uppgift, men om man lägger av blir situationen olidlig. Denna liknelse är träffande, men samtidigt haltande. Skeptikern blir alltsomoftast bemött, inte som en hedervärd sophämtare, utan som en utmätningsman på väg att beslagta de käraste släktklenoderna.

Det gäller för en organisation som vår att *både* fullt ut försvara vetenskapens metod gentemot charlataneriet *och* bemöta dess offer med respekt och förståelse. Det är ingen lätt balansgång, men vem trodde att vår uppgift är lätt?

Folkvätten

Kall fusion i det egna köket? Ett japanskt företag har lagom till jul salufört ett "cold fusion kit" — för 3,5 miljoner kronor.

Ingen lär ha köpt, så tomten tycks tro mer på varm glögg än kall fusion.

Tio år med Folkvett

Folkvett fyller tio! Duka festbordet, fyll glasen och saluterar jubilarer! Men innan festen brakar loss gör journalisten Helen Rundgren här ett svep genom alla nummer och presenterar godbitarna från varje ädel årgång.

Föreningen Vetenskap & Folkbildning har alltså funnits i 10 år. Tidningen kom strax efter, och hade från början bara föreningens namn, Vetenskap & Folkbildning. Jag har nu läst i alla fall de flesta nummer som utkommit och ska försöka mig på att skriva en resumé. Det blir en resa genom åren och tidningarna präglad av mitt eget godtycke.

Nu är tyvärr inte 10 år en tillräckligt lång tid om man skulle ge sig på en historisk överblick över pseudovetenskapen eller ovetenskapens frammarsch i samhället, massmedierna eller människors medvetande. Tidningens urval av artiklar och notiser skulle nog inte heller kunna användas som en mätare på samtidens med den vetenskapliga hedern i behåll.

Men visst finns det mycket att läsa och visst finns det ställen där läsaren märker att tiderna förändras. Läs denna lilla notis från nr 4/1983:

” Garanterat otestat

I tidningen Må bra nr 1/83 görs reklam för kosmetika gjord på örter. Ett av säljargumenten är att ingredienserna garanterat inte har testats på djur!

Ett tiotal av de ämnen som ingår räknas upp, till exempel avocadoolja, bivax, arnica, sjögräsextrakt... Vad garanterar att dessa inte är skadliga för människan?

Anmärkningsvärt då, som nu, men detta är ju idag en stor industri. En affärsidé som verkligen slog!

En annan inlägg från samma nummer skriven av Arne Helldén visar den konflikt som kan uppstå när vetenskap och ovetenskap ska debatteras. Det finns många svar på vad hermeneutik är för något. Men vad är frågan?

” Ny mystik

Hermeneutik är en svår sak. 'Finns det då ingen djävel som kan säga mej vad hermeneutik är?!' (Hedenius). Det är dock kanske ej så svårt att säga vad det är för sorts pretentioner som

hermeneutikerna har. De söker 'något' som de anser att man med ett mer ordinarie vetenskapligt tänkande inte kan komma fram till: det som döljer sig 'bakom' eller 'under' fenomenen. De anklagar den mer ordinära vetenskapen för att vara 'ytlig' och gör själva anspråk på 'djup'. Denna spänning mellan 'yta' och 'djup' går, om man vill, genom hela idéhistorien. Mystik och religion hör 'djupet' till. Förnuft och intellektualism hänförs ofta till 'ytan'. Det man inte begriper eller det som är svårt att begripa (Hegel till exempel) betecknas ofta – även av vanligt folk – som djupsinnigt. Det som är fullt möjligt att begripa (Voltaire eller Russel) brukar däremot gärna framställas som 'ytligt'. Människoläktet kommer – för att tala högtidligt – att göra ett ofantligt framsteg, när det börjar ana att till exempel Voltaire var både 'djupsinnig' och vis.

I nummer 1/1984 återges en definition på vetenskap som Sven Ove Hansson formulerat i sin bok, *Vetenskap och ovetenskap*:

” Vetenskap är det systematiska sökandet efter sådan kunskap som inte beror av den enskilde individen utan som envar skulle kunna återfinna eller kontrollera.

Därefter återges ett ”felsökningsschema” att använda i tveksamma fall.

1. Är påståendet baserat enbart på auktoritetstro?
2. Förlitar man sig på experiment som inte kan upprepas?
3. Använder man handplockade exempel – inte slumpmässigt utvalda?
4. Vägrar man att pröva teorin mot verkligheten, trots att detta är möjligt?
5. Är man likgiltig inför motsägande fakta?
6. Innehåller påståendet eller teorin en inbyggd undanflykt?
7. Överger man en hållbar förklaring utan att ersätta densamma med något nytt?

Och det kan väl vara värt att återge ännu

en gång. Särskilt intressant kan det ju vara eftersom det i omstuvad form orsakade en hel del debatt några år senare!

1984 har Sven-Ove Hansson en stor UFO-artikel och för alla er som undrar vad UFO:n kan vara för någonting kommer här en lista på förslag i repris:

” Och allt möjligt annat...

Listan kan göras mycket lång över företeelser som har gett upphov till UFO-rapporter. Här en liten provkarta:

- Starka strålkastarljus, särskilt om de riktas mot himlen och träffar moln.
- Klotblixtar
- Signallraketer
- Fåglar, särskilt ugglor som kan ha ett ganska utomjordiskt läte
- Insektssvärmar
- Pappersdrakar
- Ovanligt formade moln
- Reflexer i fönster, särskilt flygplansfönster
- Gatlyktor
- Avlägsna billyktor
- Hägringar.

Härtill kommer UFO-fotografierna, som kan ha en del orsaker utöver dem som kan förorsaka direkta observationer:

- Reflexer i kameraoptiken
- Fläckar på filmen, som uppstår vid framkallningen
- Oavsiktlig dubbel exponering
- Mer eller mindre skämtsamma bedrägerier.

Det är mycket lätt att åstadkomma UFO-foton. Man kan till exempel kasta en navkapsel framför kameran, och fotografera den mot himlen. Man kan göra en modell av ett UFO och hänga i en tunn tråd från en trädgren utanför bildfältet. Med mörkrumsarbete kan ytterligare en hel del åstadkommas. Det är både enkelt och ganska festligt, och det är inte svårt att förstå att en hel del bedrägliga UFO-foton har blivit framställda under årens lopp.

I samma nummer, 3/84, finns en notis om ett radioprogram från Utbildnings-

radion. Programmet behandlade astrologi inom ramen för en serie program om astronomi. Redaktör för programmet var Per Larsson:

” Per Larsson hade låtit tre astrologer ställa hans horoskop, två med dator och ett handgjort. I ett och samma horoskop fanns fullt med motsägelser. Med lite god vilja kunde man säga att de tre horoskopstämde överens, ansåg Per Larsson. Det handgjorda innehöll dock en egendomlig spådom: Per Larsson skulle flytta till USA om tre år och arbeta inom underhållningsbranschen – med badflickor.

Från välunderättat håll, Per Larsson själv, kan meddelas att han inte flyttat till USA och badflickorna. Han håller till godo med flickorna på informationsavdelningen vid Stockholms Universitet. Och de har inte baddräkter i jobbet.

I nummer 1/85 finns ett klipp om amerikanska fundamentalistiska kreatio- nister som verkligen kan få marken att gunga under fötterna:

” Fundamentalister ifrågasätter: Går jorden verkligen runt solen?

Amerikanska kreationister, det vill säga fundamentalister som tror bokstavligt på skapelseberättelsen och syndaflo den, har under de senaste åren intresserat sig i ökande utsträckning för de textställen i Bibeln där det talas om att solen går runt jorden.

I de flesta fall går man inte så långt som till att hävda att alla planeterna går runt jorden. I stället ansluter man sig till den teori som Tycho Brahe lade fram. Enligt denna kretsar solen och månen runt jorden, som är universums medelpunkt, medan planeterna kretsar runt solen. Den teorin var inte helt föraktlig på 1500-talet, när den lades fram. Att hävda den idag är naturligtvis en helt annan sak.

I *Skeptical Inquirer* vol 9, nr 2 (s 111–113) refereras 1984 års National Bible-Science Conference. Den anordnades av Bible-Science Associa-

tion, en av de landsomfattande kreationistiska organisationerna. Åtminstone 5 av de 18 talarna på konferensen var geocentrister, och 4 av dessa 5 argumenterade i sina anföranden för geocentrism. Ingen av de övriga närvarande kreationisterna (60 st) ifrågasatte geocentrismen.

Hittills har de tongivande kreationistiska organisationerna tagit bestämt avstånd från den lilla minoritet i de egna leden som bokstavstolkar de avsnitt i bibeln som tyder på att jorden är platt ("jordens fyra hörn" etc). Det återstår att se om det ökade intresset för en geocentrisk världsbild också kommer att ge vind i seglen åt Flat Earth Society.

(SOH)

Ett annat nummer av 1985 års årgång avhandlade nästan bara scientologerna och det var medlemmar ur Föreningen Rädda Individerna (FRI) som stod för mycket av skrivandet. FRI är en förening för anhängare, och hur svårt det är att avslöja scientologerna uttrycker Harriet Svenhard klart:

” Hur kommer man åt en kyrka, som inte är någon kyrka?

En religion som har en tro, som kallas vetenskap men inte är någon vetenskap?

Amelia Adamo, då på Aftonbladet, finns med i Folkvett första gången i nummer 1-2/1986:

” Lättlurat Aftonblad

Folket i Bild/Kulturfront lyckades lura Aftonbladets söndagsbilaga att den 17 augusti publicera en artikel om "omfaloskopi" – en ny, sensationell metod att diagnosticera och bota sjukdomar genom att titta på naveln.

Men artikeln var bluff från början till slut. Varken metoden eller den danske doktor som sades praktisera den existerar. Fotona var arrangerade. "Journalistens namn, Lave A Visfup, betyder på danska "göra en tidnings-bluff". Avsikten var att avslöja Afton-

bladets alltmer utpräglade "navelskådningsjournalistik".

– Jag har uppenbarligen blivit lurad, säger Amelia Adamo, redaktör för bilagan. Men hon tillägger att hon inte tyckte navelskådningen var mycket konstigare än till exempel healing, som Aftonbladet skrivit mycket om.

Det är väl ingen slump att hon strax återkommer i tidningen så fort uttrycket "Årets förvillare" myntats.

En sedelärande berättelse om mytbildning är också värd att berättas igen:

” Myten om den hundrade apan

Snart har väl alla hört berättelsen om den hundrade apan. År 1952 började forskare som studerade en koloni apor på en japansk ö att ge dem potatis. År 1953 upptäckte den 18 månader gamla honan Imo att man kunde göra potatisen mera aptitlig genom att tvätta den i ett vattendrag eller i havet. En efter en började andra apor i flocken, främst Imos jämnåriga, att lära sig av varandra att tvätta potatis. Det gick ganska långsamt, och endast ett fåtal apor per år lärde sig den nya vanan.

Men, brukar det heta, år 1958 började helt plötsligt de allra flesta aporna att tvätta potatis. Och inte bara i denna flock, utan också på de angränsande öarna. Slutsatsen blir att när tillräckligt många apor ("den hundrade apan") hade lärt sig att tvätta potatis, så hade denna vana fastnat i det kollektiva medvetandet, och behövde inte läras individuellt.

Berättelsen om den hundrade apan har fått genklang på en del håll i fredsrörelsen. Sensmoralen tycks vara att om antalet fredsengegerade människor överskrider en viss

gräns, så kommer alla andra att följa med på grund av att det kollektiva medvetandet blivit präglat.

I det senaste numret (IX:4) av Skeptical Inquirer granskar Ron Amundson berättelsen om den hundrade apan. Genom en enkel källkontroll konstaterar han att den är en myt.

Före 1958 lärde unga apor i regel potatistvättning av jämnåriga. År 1958 hade potatistvättarna nått föräldragegenerationen, och vanan överfördes därefter liksom andra födovador från mödrar till ungar. Någon plötslig ökning, eller någon inläring på något annat sätt än från apa till apa, skedde inte. Apor på angränsande öar kom på knepet själva, eller lärde det i något fall av individer som simmade mellan öarna. Mytens ursprung är två sidor i en bok av Lyall Watson från 1979. Han angav forskningsrapporterna om de japanska aporna som källor, men refererade dem helt fel. Sedan har författare återgett Watsons version utan att kontrollera hans källor. Det är så myter kan spridas.

(SOH)

I samma nummer finns en artikel om ett möte med Persi Diaconis som ägde rum på matematiska institutionen i Uppsala.

Födelsedagsproblemet

Vi blir ofta lurade därför att vi i gemen inte är särskilt bra på att beräkna sannolikheter, menar Persi Diaconis.

Ett klassiskt exempel är "födelsedagsproblemet". Hur många människor måste man samla, för att oddsen ska vara 50-50 för att det i gruppen finns två personer med samma födelsedag?

De flesta tillfrågade gissar på hälften av 365, och svarar 182 eller 183.

Det rätta svaret är dock tjugotre personer. (Vilket betyder att dubbla födelsedagar sannolikt finns i mer än hälften av alla svenska skolklasser – med tanke på klassernas genomsnittliga storlek!)

Nära skjuter hare

Tar man sedan med i beräkningen att vi ofta nöjer oss med "nästan" – till exempel att ha samma telefonnummer så när som på en siffra, eller att fylla år på dagar närmast efter varann – för att tycka att det är rätt egendomligt, ökar sannolikheten dramatiskt. I exemplet med födelsedagarna räcker det då med en grupp på fjorton personer för att oddsen ska vara 50-50.

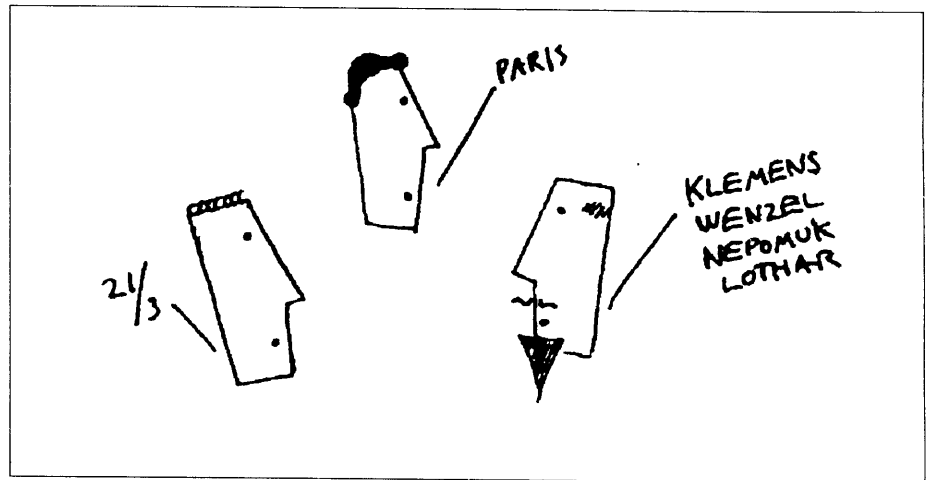
En annan mekanism bakom "sammanträffanden" är vad Persi Diaconis kallar "lagen om de verkligt stora talen.

– Om du har tillräckligt stort material, kommer vilken jäkla händelse som helst sannolikt att inträffa. Säg till exempel att sannolikheten för att en viss händelse inte är större än en på miljonen. Eftersom USA har 200 miljoner invånare kan det betyda att händelsen ändå inträffar 200 gånger om dagen.

– Det är alltså egentligen märkligt att vi inte är översköjlda med många fler fullkomligt fantastiska sammanträffanden.

(Den polske författaren Stanislaw Lem har för övrigt skrivit en filosofisk-matematisk deckare, där "de stora talens lag" spelar en viktig roll i en egendomlig mordhistoria. Den heter "Snuvan" och finns på svenska.)

(JS)

Här får vi en tumregel när det gäller statistik och sannolikhet, något att fundera på i dessa Lotto- och speltider. Lotto har fler siffror:

För oss icke professionella statistiker hade Persi Diaconis vänligheten att demonstrera en grov tumregel, med vilken man kan uppskatta oddsen i problem av "födelsedags"-typen, nämligen följande formel:

$$1,2 \cdot \sqrt{K}$$

där K står för antalet kategorier som man har att "välja" mellan. I födelsedagsproblemet är $K = 365$. Roten ur $365 \times 1,2 = 23$.

Antag att någon upptäcker att han har samma fyra sista siffror i personnumret som i sin bankomatkod, i sin portkod, eller på en lottsedel. Det verkar också vara ett egendomligt sammanträffande. Hur stor är chansen för att något sånt ska inträffa?

Det finns 10.000 möjliga tal (från 0000 till 9999). Vi har alltså 10.000 kategorier. Roten ur 10.000 är 100; gånger 1,2 är 120.

Om man alltså kring sig har 120 fyrsiffriga tal – portkoder, lottsedlar, medlemsnummer, etc. är alltså chansen 50-50 att två av dem ska sammanfalla. /.../

Vilken är då egentligen chansen för att något sammanträffande, vilket som helst, ska inträffa?

– Låt oss säga att vi träffas några

stycken och äter middag. Vi börjar prata med varandra. "Var har du gått i skola?"; "Vilken dag är du född - jag har just hört ett egendomligt föredrag om födelsedagar". Det kanske visar sig att två personer är födda samma dag, eller har samma förnamn, eller har samma siffror i bilnumret, etc.

– Vi kan använda samma tumregel som tidigare, men de olika kategorierna måste vägas samman:

$$1,2 \cdot \sqrt{\frac{1}{K_1} + \frac{1}{K_2} + \dots + \frac{1}{K_n}}$$

$K_1, K_2, \dots$ är de olika kategorier man vill undersöka.

Låt oss prova med de tre exemplen ovan. $K_1 = 365$ (födelsedagar), $K_2 = 1000$ (bilnummer – från 000 till 999), $K_3 = 500$ (låt oss anta att det finns så många förnamn).

Sätter vi in talen i formeln får vi svaret: med 16 personer bjudna till middagen är chansen 50 - 50 för att någon av dessa företeelser ska sammanfalla.

I själva verket finns det ju en otrolig massa tänkbara "sammanträffanden" att fylla på med. Sannolikheten för att något av dem ska inträffa blir hela tiden större och större!

Överkursen blir nu att räkna ut hur stor sannolikheten är att vinna på Lotto. Jämför sen resultatet med sannolikheten att vinna på Lotto om man inte spelar på Lotto.

För att inte någon ska ligga sömnlös i onödan så tar jag här med en del av ledaren i nummer 1/1987:

”Persi Diaconis uppgifter om ”födelsedagsproblemet” vållade däremot en del huvudbry.

Samma dag tidningen kom ut blev jag uppringd av en medlem som menade att en grupp om 23 personer inte skulle räcka för att få oddsen 50–50 för ett födelsedagssammanträffande. Problemet var av typen

$$0,5 = (364/365)^n$$

menade han, där lösningen är $n = 253$ – det vill säga det behövs 253 personer i stället för 23.

Onekligen en skillnad, och medlemmen föreslog en rättelse.

Men efter att ha konsulterat matematisk expertis kan jag bekräfta att uppgifterna i artikeln var riktiga: det räcker med 23 personer.

Uppställningen ovan är i och för sig korrekt, men gäller ett annat problem:

253 personer är svaret på frågan hur många man måste samla ihop för att chansen skall vara 50 % att två personer har en viss födelsedag – till exempel just din födelsedag.

Skillnaden kan illustreras så här: Tänk dig att du sitter i ett rum. En person i taget kommer in, och du frågar denne när hon fyller år. Hon går ut och nästa kommer in. Med ett led av 253 personer utanför dörren är chansen 50 % för att du hittar någon med samma födelsedag som du själv.

Men i det ursprungliga problemet låter vi också alla i ledet jämföra sina födelsedagar med varandra. Då inser man lätt att det räcker med en mindre grupp.

Matematiken ser ut så här:

$$\frac{365-1}{365} \cdot \frac{365-2}{365} \cdot \frac{365-3}{365} \cdot \dots \cdot \frac{365-n}{365} = 0,5$$

vilket ger svaret 23.

∞

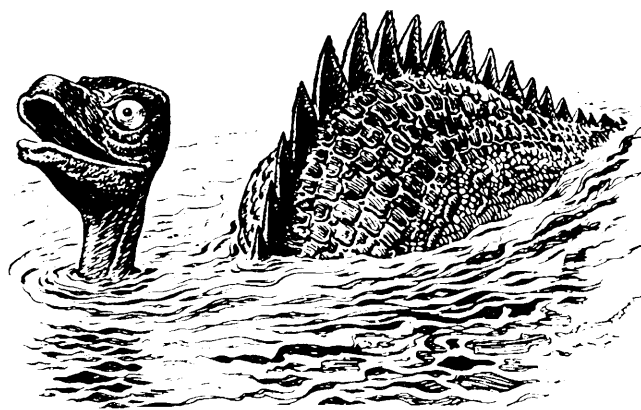
Eftersom Nessie, Loch Ness-odjuret fått sin frid störd även denna sommar så återger jag här ett utdrag ur Sven Ove

Hanssons bok, *Förklarade mysterier*, som handlar om just odjur. Forskare har ju åter ekolodat hela Loch Ness. Nu är dessa forskare i allafall nöjda. De fann allt de ville finna, vad det nu var, men ingen Nessie, Forskarna hoppas nu på att kunna arbeta vidare med sina limnis-

ka undersökningar i Loch Ness utan att bli hånade av sina kolleger.

”Den 13 september 1959 befann sig Tex Geddes och James Gavin på fisketur utanför ön Soay vid Skottlands västkust. Plötsligt fick de syn på en egendomlig varelse. Tex

Fantasibilden av Loch Ness...

... originalteckningarna av Geddes (till vänster) och Gavin (till höger)...

... och en teckning av en simmande havslädersköldpadda.

Geddes beskrev den så här:

"Huvudet var definitivt ett reptilhuvud, tre kvarts meter högt med stora utstående ögon. Det fanns ingen synlig näsa, men ett stort rött gap till mun, som verkade dela huvudet i hälfter och föreföll ha väl avskilda läppar. Varelsens rygg höjde sig brant till sin högsta punkt cirka en meter över vattnet, och sluttade nedåt mot bakändan. Jag tror vi såg 2,5 till 3 meter av ryggen vid vattenlinjen.

Vi stod som förstenade och såg hur den kom allt närmare. Snart simmade den parallellt med jollen knappt tjugo meter från oss. Den verkade inte bry sig om oss, trots att den hela tiden vände huvudet från sida till sida som om den inspekterade omgivningen.

Sett i profil verkade huvudet ganska trubbigt och mycket mörkare än resten av kroppen, som verkade fjällig. Högst upp var ryggen täckt av en väldig sågtandad kam...

Jag är övertygad om att det inte kan vara något annat än syssligen till något förhistoriskt monster."

Bilden överst på förra sidan gjordes av en tecknare efter Tex Geddes beskrivning. Under den finns Tex Geddes och James Gavins egna teckningar.

Men vad de av allt att döma såg var en havslädersköldpadda. Man skulle kunna tro att alla människor känner igen en sköldpadda, men en simmande havslädersköldpadda kan vara svår att identifiera. En fiskare som såg och identifierade en havslädersköldpadda gjorde den teckning som finns underst på förra sidan.

Havslädersköldpaddan kan bli två meter lång och väga 500 till 600 kg. Det är emellertid mycket svårt att uppskatta storleken på föremål till havs. Om man väl fått för sig att ett föremål är större än det är, inrättar man sig lätt efter detta och överskattar då också avståndet. När sköldpaddan simmar kan man också lätt få för sig att djurkroppen fortsätter bakåt under vattnet.

Det finns också andra djur som har gett upphov till berättelser om sjöo-

djur, bland annat brugden, en haj som kan bli 10 meter lång och som ofta ligger och driver vid vattenytan. Rapporter om mycket långa havsodjur kan ha sitt ursprung i att till exempel sköldpaddor, delfiner eller stora fiskar simmat i rad efter varandra, och blivit tolkade som olika delar av samma långa kropp.

Sägner om det stora sjöodjuret handlade ursprungligen om en havsorm. När fossilen efter utdöda jätteödlor blev mera allmänt kända, började man att foreställa sig sjöodjuret som en stor ödla. På 1900-talet har rapporter om sjöodjur blivit allt sällsyntare. Det beror bland annat på att segelfartygen har ersatts av mera lättmanövrerade motorbåtar, som gör det lättare att ta sig fram och titta närmare på misstänkta sjöodjur.

Big Bang har vi hört talas om och i nummer 2/1988 så kan vi läsa en artikel signerad Johan Grundberg om just denna "den moderna skapelseberättelsen":

”I stora drag säger Big Bang-modellen följande: För 10–20 miljarder år sedan var materien starkt förtätad och hade en hög temperatur. Exempelvis var temperaturen 1 sekund efter "skapelsen" ca 10 miljarder grader. Universum utvidgade sig snabbt och i och med det sjönk temperaturen. Efter några minuter var situationen sådan att lätta grundämnen kunde bildas i kärnreaktioner utan att omedelbart slås sönder igen. Från denna period kommer huvuddelen av det helium som finns idag. Ungefär 100 000 år senare hade temperaturen sjunkit så mycket att atomkärnor och elektroner kunde kombinera till atomer och så småningom bildades stjärnor och galaxer. Under hela detta händelseförlopp utvidgade sig universum och gör så än idag. Beroende på hur mycket materia det finns kommer denna expansion antingen att fortsätta eller upphöra och ersättas med en kontraktion.

Varför skall vi nu tro på denna berättelse? Låt oss börja med att se på vad det finns för skäl att tro på en ålder av 10–20 miljarder år. Det finns två oberoende sätt att komma fram till en sådan ålder. Det ena är den rättframma metoden att försöka hitta så gamla objekt som möjligt. Jorden och solsystemet är bra exempel på gamla objekt. Genom att studera förekomsten av radioaktiva ämnen har man kommit fram till en ålder för dessa av 4–5 miljarder år. Liknande idéer kan användas för att bestämma åldern för de äldsta stjärnorna i vår galax och det är här man finner resultatet 10–20 miljarder år. Några äldre objekt har man inte hittat.

Den andra metoden att åldersbestämma universum har att göra med dess expansion. Under 1920-talet upptäcktes att ljuset från avlägsna galaxer visar en förskjutning åt rött. En motsvarighet till effekten är att ljudet från till exempel en ambulanssiren har lägre tonhöjd när den avlägsnar sig än när den närmar sig. På detta sätt kan rödförskjutningen naturligt tolkas som om att dessa stjärnsystem avlägsnar sig från oss och detta gäller inte enbart galaxer i en viss riktning utan i alla riktningar. Om man kombinerar detta med det rimliga antagandet att vår galax är en "typisk" galax så leder det till slutsatsen att avståndet mellan två "typiska" galaxer hela tiden växer. Det är denna effekt som kallas "universums expansion". Om vi nu följer processen bakåt i tiden kommer vi naivt till en tidpunkt när all materia var samlad i ett tillstånd med oändlig täthet. För att rättfärdiga resonemanget måste man naturligtvis känna till de lagar som styr expansionen. Einsteins teori för gravitation ger oss sådana lagar och man kan räkna ut när det oändligt täta tillståndet inträffade. Sådana beräkningar ger resultat att det var för 10–20 miljarder år sedan. Osäkerheten beror på svårigheten att bestämma dagens expansionstakt och detta i sin tur på att det är mycket svårt att bestämma avståndet till avlägsna galaxer.

En katt instängd i en låda kan vara död, den kan annars vara vid liv men kan den vara varken död eller levande eller både och?

Skenbara problem?

Är då Schrödingers katt och EPR-paradoxerna verkliga eller endast skenbara problem för kvantmekaniken? Som redan framgått anser även framstående fysiker att vi här rör oss med verkliga bekymmer och de söker nya tolkningar och nya formuleringar av kvantmekanik. Åtskilliga andra fysiker intar en "pragmatisk" attityd: det kan vara vissa problem med tolkningen av kvantmekaniken men det är ganska oväsentligt – det viktiga är att den går att använda på konkreta fysikaliska problem och att den där ger oss riktiga resultat. Det har den visat sig klara av och då är de filosofiska spetsfundigheterna med tolkningsproblemen tämligen ointressanta, resonerar man.

Själv tillhör jag en kategori fysiker som går ett steg längre och påstår att de problem vi här diskuterat är skenbara och endast är resultat av oförmåga att frigöra sig från ett tänkande i banor av klassiska fysik som leder till dessa egendomligheter och paradoxer i kvantmekaniken. Istället för att konsekvent välja att följa kvantmekaniken och de egentligen uppenbara svaren, krånglar man till det och hittar på intrikata eller spekulativa lösningar som nog vid närmare betraktelse själva kan finnas vara behäftade med stora problem eller rymma nya paradoxer.

Makroskopisk katt i en kvantlåda

Låt oss först ta exemplet med Schrödingers katt. Det kvantmekaniken säger oss är att innan vi ser efter katten är i ett tillstånd så beskaffat att när vi ser efter är sannolikheten 50% att vi ska hitta den död och 50% att vi ska hitta den levande. Det är allt. Det betyder inte att katten – innan vi ser efter – är i ett tillstånd av hälften död, hälften levande. (Men kom också ihåg att man inte heller kan säga som man skulle göra i klassisk fysik – att den är död eller levande och att vi bara inte

vet vilket innan vi ser efter.)

Det här är en helt vattentät tolkning som bekräftas om experiment utförs (vilket jag av djurskyddsskäl avråder ifrån). Ingen kan säga att "men det vet vi ju att den måste ha varit antingen död eller levande redan innan vi sett efter, det säger allt sunt förnuft". För så är det inte: om det inte har funnits rent principiellt och inte endast praktiskt sett någon möjlighet för oss att undersöka kattens hälsotillstånd innan vi såg efter, så kan heller ingen säga att den var död eller levande. Det enda korrekta är att säga – som kvantmekaniken lär oss – att katten var i ett tillstånd som ger oss fifty-fifty chans att finna den död respektive levande när vi öppnar lådan.

Men varför talar det här så starkt mot vad vårt "sunda förnuft" säger oss? Att elementarpartiklar bär sig konstigt åt kan vi kanske acceptera men makroskopiska objekt som katter kan väl ändå inte uppfattas så på tvärs med vår vardagserfarenhet? Nej, jag tror det är riktigt. Katten är – om vi gör experimentet i praktiken – död eller levande redan innan vi ser efter. Våra svårigheter uppstår därför att vi gjort en idealisering som är praktiskt ogenomförbar: vi kan aldrig tillverka en låda som är sådan att det i princip är omöjligt att ta reda på någonting om katten innan vi öppnar lådan. Lite oegentligt skulle man kunna uttrycka det som att vi placerat en "makroskopisk (klassisk) katt" i en "kvantlåda". Då ska vi nog inte förundras om tolkningen av situationen blir svår att förlika med vårt vardagsförnuft.

(Pertti Poutiainen, *Folkvett 2/88*)

Från nummer 1/1988 har jag hämtat "en säker vårtkur". Förmedlad av 1992 års folkbildare, radiodoktorn Peter Paul Heinemann. Ursprungligen hämtad från hans bok *Jag ska försöka svara*.

En säker vårtkur

Under åren har jag samlat på vårthuskurer. En del är så konstiga att

de inte lämpar sig för tryck, som det brukar heta. Av den anledningen nämns de inte här. Men de vanligaste rekommenderar användningen av krita, grodspott, höns gödsel, tjära, vårtbitare, omslag med våt blålera, mos av krossade ekollon, bränning med isättika, hård ombindning med färsk fläsksvål under en vecka och många fler. Man kan skrämman och läsa bort vårtorna också. Mer skrivbordsbetonat folk säger att de kan hypnotiseras bort. Det är ingen ände på alla förslagen. Det bästa med dem alla är att de samtliga är effektiva till 100 procent! Det beror nu inte på att alla har effekt på vårtvirus, utan det är precis tvärtom. Hur man än gör och vad man än gör så har behandlaren tiden med sig. Förr eller senare självläker ju den här krämpan och har man den rätta tron, så kan man ju vara säker på att ens kära huskur har gjort detta underverk.

Här kan jag passa på att ge den lille kurfuskaren ett litet tips som kan bidra till att skaffa honom rykte för ofelbar duglighet. När en vårtplågad börjar klaga extra mycket, hans vårtor börjar mörkna och höja sig mer än förut över omgivande hud, och han får allt svårare att gå på grund av ömhet – då är tiden inne för en liten kur. Den kan bestå i precis vad som helst, eftersom det är frågan om en avstöttningsreaktion som äntligen kommit mot slutet av självläkningsprocessen. Några veckor senare faller vårtan bort och lämnar efter sig en liten skär grop som i sin tur brukar försvinna efter någon månad. Har man starkt behov av att bli sannspädd och göra sig märkvärdig skall man ge akt på detta tecken – och i värsta fall sälja sin ofelbara vårtkur just vid ett sådant tillfälle.

I slutet av 1988 börjar den långa serien artiklar om antroposofin. Först ut är Hans Isaksson med en artikel om vissa grunder i antroposofin. En viktig del har att göra med, åldrar, tänder och barns utveckling som för tanken till talmagi:

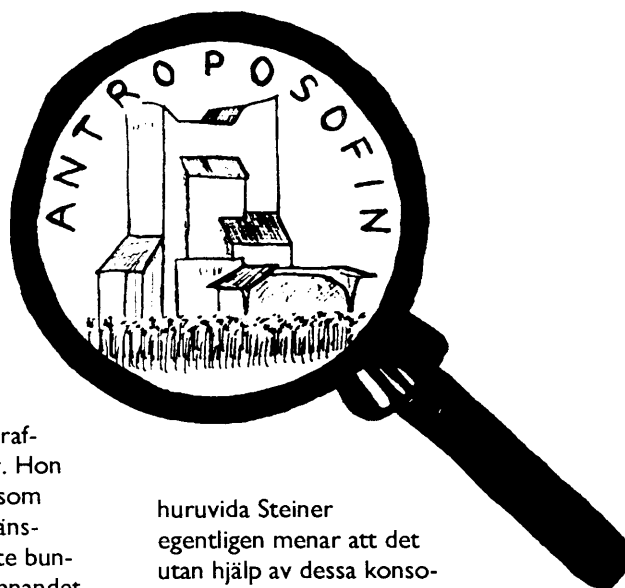
” Tänk med tänderna

Den empiriska vetenskapen har aldrig nått längre än till att betrakta människans *fysiska kropp*, varav det själsliga blott betraktas som ytfenomen.

Men människan äger också en *eterkropp* av formativa livskrafter, liksom f ö djur och växter. Hon äger därtill en *astralkropp* (liksom djuren) vilken domineras av känslor krafter. Astralkroppen är inte bunden av naturlagarna. Vid insomnandet rör sig astralkroppen fritt i tid och rum, vilket vi upplever som drömmar. Vår fjärde kropp är den viktigaste, *själen* eller ”*jaget*” som enligt antroposoferna är odödligt och först några timmar efter döden lämnar kroppen i avvaktan på sin återfödelse.

Vi föds inte med alla dessa fyra kroppar, eller *väsensled*, fullt utvecklade. Det nyfödda barnet är i allt väsentligt en fysisk individ, underkastad omgivningens naturkrafter. Det är eterkrafterna som driver fram *tänderna*, framkallar *tandömsningen* och utvecklar *tänkandet*. I tänderna ligger just den kraft som själsligt tar sig uttryck i tänkande. Denna process dominerar de sju första åren av vårt liv.

Sedan människan i sjuårsåldern fått sina tänder frigör sig nämnda eterkrafter från sina tandalstrande uppgifter och hjälper därefter till att utveckla det fria tänkandet, inte längre som en fysisk kraft, utan som en rent eterisk kraft. Av denna anledning anser antroposofin att tandsprickning och tandsjukdomar står i ett intimt och betydelsefullt samband med barnets själsliga utveckling – att barnet i viss bemärkelse tänker med sina tänder. Tänderna blir också viktiga hjälpmedel för att utveckla tänkandet efter sjuårsåldern, bland annat genom att möjliggöra uttalet av t och d. Dessa konsonanter är ju vad som inom fonetiken kallas dentaler och ingår ofta i ord som betecknar tingen i omvärlden – till exempel ”det”, ”that”, ”das”, ryskans ”tot” osv. Det är dock oklart,

huruvida Steiner egentligen menar att det utan hjälp av dessa konsonanter skulle vara omöjligt att peka ut föremål i omgivningen.

Mellan sju och fjorton års ålder utvecklar eterkroppen känslolivet. Till att börja med är detta intimt knutet till den fysiska kroppen. Alla känslor hos barnet har täta korrelerat i inre sekretion, andning, cirkulation. Denna utveckling kulminerar med könsnognaden kring fjortonårsåldern. Då uppnår känslolivet sin självständighet i förhållande till det rent fysiska. Så till den grad avskiljer sig nu eterkroppen från den fysiska kroppen, att ynglingens eterkropp vid fjortonårsåldern äger kvinnliga former, medan flickans har manliga.

(4/1988)

I detta nummer finns också en lång artikel om den antroposofiska rasläran. Mycket intressant. Undrar hur många som är lite löst anknutna till antroposofin som känner till detta?:

” Varför är negrer svarta?

Rudolf Steiner återkom gång på gång till frågan om de olika människorasernas uppkomst och egenskaper. Detta är inget bitema i hans skrifter, utan en viktig del av hans stora historieskrivning om mänsklighetens utveckling och skickelse.

De fysiska kännetecknen på att tillhöra en viss ”ras” förmedlas som bekant genom arv. Men enligt Steiner (som inte trodde på den biologiska utvecklingsläran) var det först under senare tid som raskännetecknen blivit ärftliga. Hans andevetenskap hade

nämligen visat att ”i det förgångna frambringades raskännetecknen av den plats där människor föddes”.

Han gav också ganska detaljerade besked om hur raskännetecknen hade uppkommit. I negerns fall härstammade de från krafter som utgick från ”en punkt som ligger i Afrikas inre. Från denna punkt verkar så att säga alla de krafter utstrålade från jorden, som särskilt ingriper på människan under hennes första barndomstid”. Denna punkt påverkar därigenom ”de människor som genom hela sitt liv är helt beroende av dessa krafter, så att denna punkt fortvarigt präglar dem med de första barndomskännetecknen. Detta är ungefärligen en karaktäristik av alla de människor – vad gäller deras raskaraktär som så att säga får de bestämmande krafterna ur marken vid denna punkt. Det som vi kallar den svarta rasen är väsentligen betingat av dessa egenskaper”. Svarta människor var alltså, enligt Steiner, barnsliga.

I ett annat sammanhang beskrev han de svarta som ”de sista resterna av den människogrupp hos vilka näringssystemet är förhärdat”, och i ytterligare ett sammanhang skrev han:

”Men de människor som alltför svagt utvecklade sitt jag-väsen, som var alltför utsatta för solens inverkan, de var som växter: de avsatte under sin hud alltför mycket kolartade beståndsdelar – och blev svarta. Därför är negrarna svarta.”

De asiatiska folken

De gulhyade människorna i Asien är enligt Steiner betingade av en punkt på jordytan som förser dem med ”människans senare ungdomskännetecken”. Dessa människor är, menade han, försedda med en alltför inåtvänd folkkaraktär:

”Se på dessa färger, med början hos negern och fram till den gula befolkning som står att finna i Asien. Därav har ni där kroppar, som återigen är fodral till de mest olika själar, med början i den helt passiva neger själen, som är fullständigt hängiven

omgivningen, den yttre physis, till den passiva själens andra nivå i Asiens olika delar.”

Steiner tvekade inte heller att döma ut olika enskilda asiatiska folkslag. Hunnerna beskrev han t ex som ”de sista resterna av gamla atlantiska folk. De står i djup dekadans, som yttrar sig i en förruttnelse av deras astraloch eterkroppar”. Vidare fanns det ”sådana människor, som därigenom är degenererade, att nervsystemet förhärdades på alltför tidigt stadium och inte förblev mjukt tillräckligt länge – de sista resterna av dem är den malayiska rasen”. Ett annat slags förhärdning gav upphov till de mongoliska ”lägre folkklasserna”.

De utdöende indianerna

Men den människoras som fick minst nåd i Steiners ögon var indianerna. Även dessa var förknippade med en särskild ålder i människolivet, närmare bestämt med ”de krafter som har mycket att göra med människans utdöende”. Han beskrev dem som ”en degenererad människoras”, och detta var också skälet till att de hade dukat under i så stor utsträckning:

”Det är inte på grund av européerna nycker som den indianska befolkningen har dött ut, utan på grund av att den indianska befolkningen måste förvärva de krafter som ledde till att den dog ut.”

Medan Afrikas svarta led av abnormt svag jagkänsla, hade indianerna det motsatta problemet. Detta var också orsaken till deras hudfärg.

”Och de har utvecklat detta jag så starkt att det gått ända in i deras hudfärg: de blev kopparröda. De har utvecklat till dekadens.”

(SOH)

Att den vita rasen befanns högt stående behöver väl inte upprepas i tryck.

En annan minnesvärd artikel från 1988 är den om den norska slagrutan, sökevinkeln. Den kunde hitta folk i laviner:

”Pseudovetenskap kan vara av mer eller mindre allvarlig art. När till exempel slagrutor används för att leta efter vattenådror på sommarstugetomten händer ju sannolikt inget allvarligare än att husägaren luras på lite pengar.

Men när slagrutor används för att söka efter människor som begravts i laviner, när det gäller liv eller död, är det allvarligare.

Sedan mitten av 1970-talet har Norges Røde Kors Hjelpekorps rekommenderat ”søkevinkler”, en modern variant av slagrutan, vid sökande efter lavinoffer.

När søkevinkeln presenterades i ett reportage i Bergens Tidene vintern 1986 startade en debatt mellan Rolf Manne, professor i kemi vid Bergens universitet, och företrädarna för NRKH.

Rolf Manne är medlem i Vetenskap och Folkbildning. Han kan idag ta åt sig äran av att ha utfört Norges, förmodligen Nordens första regelrätta ”debunking” – den amerikanska termen för att avslöja bluffmakare.

Jag har gjort en sammanställning av striden, som sträckte sig över mer än ett år. Det är ett stort material. Men det visar ovanligt tydligt, tycker jag, hur en pseudovetenskaplig tro fungerar – och hur man kan gå till väga för att bemöta den.

(---)

Så används søkevinklarna

”Søkevinklerne hålls med samma armställning som en slagruta. Man tar kraftigt tag om vinkelarmarna, så att vinklarna hålls parallellt och vågrätt, men något framåtlutade så att vinklarna inte gungar för lätt åt sidan. Man rör sig lite snabbare än vid sök med slagruta. Vid utslag kommer vinklarna att korsa varandra. Markeringen är mycket exakt, lodrätt över punkten som utlöser utslaget /.../

Nyare erfarenheter visar emellertid att vinklarna också kan användas till pejling. När det bara är få sökare i skredet, till exempel vid kamraträddning i liten grupp, kan pejlmotoden vara att föredra. Särskilt känsliga söka-

re kan uppnå pejilverkan när de söker med två vinklar. Pejlingen består i att vinkeln närmast den begravne rör sig utåt och stadigt pekar mot den plats där denne ligger, medan sökaren fortsätter framåt. Mindre känsliga sökare kan använda bara en vinkel. Den kommer då att peka rakt mot den begravda som beskrivet ovan.”

(ur kompendiet ”Snøskred”)

Kompendiet fortsätter med att förklara hur manskapet indelas i ”K-søker, V-søker och hjelpere”, beroende på ”känslighet” (man understryker att denna kan övas upp); samt hur räddningsarbetet ska organiseras: avstånd i kedjan, tidsintervall, mm. I huvudsak lokaliserar V-sökarna platsen för utslag och märker den; K-sökaren ”finsøker” och tolkar utslagen. Hjälparna söker med lavinsond och spade efter K-sökarens markering.

Hur undviker man utslag från vattenådror, malm och annat? Med NRKHs søkevinklar med ”omställbara antenner” ska detta inte ske. Ändå behövs också ”mycket träning” för att lära sig tolka utslagen – styrka, djup, och typ.

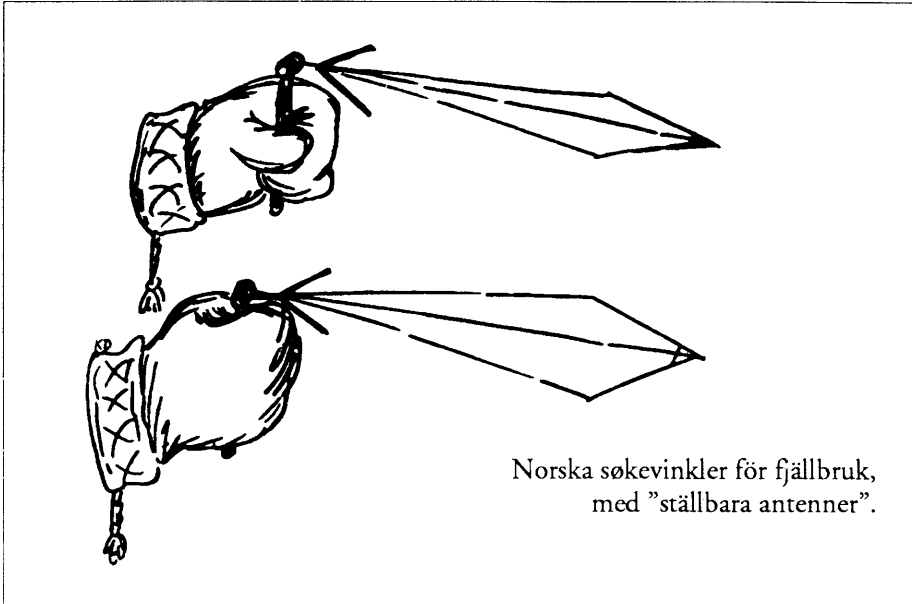
Jonas Söderström har sammanställt en lång och uttömmande historik i fjorton punkter men vi nöjer oss med denna början, utdraget ur kompendiet ”Snøskred” och sen fortsätter vi till slutet, testet:

”Röda Korset ställde upp med tre erfarna vinkelsökare, 2 med mer än 12 års erfarenhet och en tredje som i flera år hade tränat med vinklarna cirka varannan vecka. Dessutom sökte en gammal slagruteman och två soldatlag, som snabbt lärts upp i metoden av Faarlund. Skeptikerna representerades av Steinar Bakkehøi från Norges Geotekniska Institut och Rolf Manne.

Alla var eniga om försökets uppläggning. De troende vinkelsökarna uttalade att de räknade med träff i 80–90 procent av fallen.

Så blev det inte. Allt som registrerades kan förklaras med slumpen.

Två försök genomfördes. Först

Norska søkevinkler for fjällbruk,
med "ställbara antenner".

sökte de fyra "experterna" en soldat som grävts ner i en konstgjord snövall. I sex försöksomgångar fick man sammanlagt 24 markeringar. Av dessa var 5 att räkna som träff, långt färre än de förespeglade 19 (80 procent), men samtidigt något fler än de 2-3 träffar som vore mest sannolikt om metoden över huvud taget inte fungerat. Avvikelsen är emellertid inte statistiskt signifikant, och försöket pekar inte på något sannolikt samband mellan sökevinkelutslagen och soldatens placering.

I försök nr 2 låg en soldat gömd under snön i ett simulerat skredområde om 50 x 50 meter. Detta upprepades tre gånger, och åter gjordes sammanlagt 24 markeringar. Alla var bommar. Den tillåtna felmarginalen för en träff var 2,5-3,5 meter (beroende på riktningen). Det bästa resultatet var 5,1 m från den begravde, och genomsnittsfelen hela 19 meter. Resultaten visade heller ingen skillnad mellan "experterna" och de oerfarna soldaterna: båda missade lika grovt.

Slutsatsen av försöken är att vinklarna är obrukbara, och att militärens ska sluta lära ut metoden. Vidare ska armens reglemente om laviner och lavinräddning dras tillbaka för revision. Det som nu gäller antogs så sent som december 1986 – med ett kapitel om sökevinklarna.

"Vilka slutsatser Norges Röda Kors kommer att dra är däremot oklart", skriver Rolf Manne. "Hittills har de valt att inte uttala sig. Sökevinklarna har varit en hjärtesak för en rad centrala personer i NRKH, framför allt

Nils Faarlund. I ett privat brev till mig skriver Faarlund att sökevinklarna fortfarande har sin plats inom den 'helhetliga och balanserade' fjällräddningen, men han ser ut att medge att metoden inte är 'färdigutvecklad'.

De negativa resultaten kan knappast få den som är övertygad om ockulta fenomenens realitet att ändra uppfattning. Men för andra är det klart att Hjelpekorpsen mister sin trovärdighet som fjällräddningsorganisation, som länge de inte gör en intern räfst och lägger undan sökevinklarna."

Mer antroposofi kommer i nr 2/1989. Här skriver Sven Ove Hansson om synen på sjukdom och den sjuke:

Sjukdomar och tidigare liv
Enligt Steiner berodde sjukdomar till stor del på människans beteende under tidigare liv. Han uttryckte detta så att "en svag organisation (av kroppen) kan karmiskt återföras på ett egoistiskt handlande i ett tidigare liv".

"Vi kan i själva verket säga: Vi begår inte våra misstag ostraffat! Vi bär stämpeln från våra fel vidare med oss till nästa reinkarnation... Så infogar sig sjukdomarna rentav som mäktiga uppfostrare i vårt liv."

Malaria berodde på alltför stor självcentrering i tidigare liv och difteri på att man handlat alltför mycket under affekt. Lunginflammation kunde återföras på en "sådan karaktär, som i sig har fallenhet och böjelse till sinnliga

utsvävningar – som i sig så att säga hade ett behov att leva sinnligt". Många sjukdomar hade sitt ursprung i lögner:

"Så finns det en viss form av baciller som bärare av infektionssjukdomar, som härstammar från mänsklighetens lögner; de är inget annat än fysiskt förkroppsligade lögnedemoner."

Den höga förekomsten av tuberkulos inom arbetarklassen berodde enligt Steiner på utbredda hatkänslor inom denna samhällsklass:

"Under de sista århundradena utvecklade sig i vår europeiska befolkning genom de tekniska framstegen ett industriproletariat, och med detta har det utbildats en stor mängd ras- och ståndshat. Dessa sitter i människans astralkropp och får sitt fysiska uttryck som lungtuberkulos. Denna kunskap är ett resultat av ockult forskning."

Mekanismen var alltså sådan att "en människa som i ett liv har utvecklat dåliga böjelser och lidelser, föds i nästa liv med en osund fysisk kropp; En människa, däremot, som har en god hälsa, som förmår stå emot mycket, har i sitt förra liv utvecklat goda egenskaper. En som ständigt tenderar att få sjukdomar, har arbetat in dåliga drifter i sig själv." Därför ankommer det på var och en att "rensa bort sina dåliga böjelser och då förbereda sig för en god, stark kropp för nästa liv."

Ätminstone i en del fall kunde en sådan karaktärsförbättring också förbättra hälsan redan i det nuvarande livet. Så till exempel gällde detta mässlingen, som han ansåg bero på en alltför inåtvänd personlighet. Om en människa bättrade sig i tid, "skulle denna därigenom uppnådda själsstyrka ha fört dithän att mässlingen hade kunnat utebli, genom att det som i organismen redan var framkallat vid bildandet av denna organisation, funnit sin utjämning genom de starkare själskrafter, som uppåtdats genom självfostran."

Men även sjukdomar som man genomled hade enligt Steiner ett värde och en mening:

"Många människor klarar till exem-

pel över ont och smärta, men från en högre synpunkt är det alls inte berättigat att klaga över detta, ty när de övervunnits, och man är beredd till ett nästa förkroppsligande, så är ont och smärtor källor till vishet och besinning och överblick över tingen."

Han menar rentav att "mycken kroppslig skönhet som man finner hos människan, är vunnen genom sjukdom i det föregående livet". Detta synsätt stämmer överens med Steiners allmänna tilltro till en högre ordning där allt har en mening. Han betraktade till exempel första världskriget som "självfallet nödvändigt", och menade att dess budskap till människorna var detsamma som andevetenskapens. Han talade om "den store läromästaren, kriget, som på ett så blodigt sätt, på ett fruktansvärt sätt, säger till människorna vad vi också andligt säger till människorna".

Att detta inte bara är förlegad historia elakt framtvungad i ljuset förstår man när man bläddrat fram ett par sidor i samma nummer. Där finns en aktuell notis från Aftonbladet 8 oktober samma år som säger så här:

"Man får cancer när själen inte kan sjunga"

I Aftonbladets söndagsbilaga den 8 oktober får vi det tvivelaktiga nyöret att möta två läkare från antroposofernas sjukhus, Vidarkliniken i Järna.

Bröstcancer drabbar kvinnor "som har en viss ambivalens till sin kvinnobild", enligt läkarna. Man är mer eller mindre mottaglig för sjukdomar beroende på vilken samhällsklass man tillhör. Den typiske bröstcancerpatienten är "en stackars socialdemokrat, som är överanpassad till samhället", enligt läkaren Christian Osika. – Man får bröstcancer när själen inte kan sjunga.

När man väl har fått cancer ska patienten få en sådan behandling på Vidarkliniken att hon själv ordnar upp sitt liv.

Giftfritt, biologiskt odlat eller biodynamiskt?. Det är sannerligen inte lätt att

handla vetemjöl! Giftfritt är ju fint. Det är trevligt att veta att inga gifter har sprutats på den växande grödan. Icke biologiskt odlat torde vara en kuriositet men man ska väl inte märka ord. Jag vet att detta är en term med en egen innebörd. Men biodynamiskt då? Ja, då ska det gå till så här, (smaklig måltid!):

De biodynamiska preparaten

Bland annat för att förstärka effekten av de kosmiska krafterna, för att hjälpa grödan att tillgodogöra sig ljuset och för att ge växterna bättre motståndskraft mot skadegörare använder man sig av de biodynamiska preparaten. Dessa är humuspreparatet och kiselpreparatet, vilka sprutas över fälten, och de sex kompost-preparaten.

Humuspreparatet (preparat nr 500) framställs av kogödsel som fått förmultna i kohorn nedgrävda i jord under vintern, medan kiselpreparatet (nr 501) består av finmalen kvarts som legat nedgrävd i kohorn under sommaren. Kohorn anses av någon anledning vara speciellt bra på att ansamla de kosmiska krafter som man är intresserad av att ta vara på i preparaten.

När de färdiga preparaten ska användas rör man ut dem i vatten. Utrörningen anses "väcka" de ansamlade krafterna från vila till aktiv form, och samtidigt anser man att kraften överförs till vattnet. Det är alltså viktigt hur man rör ut preparaten för att dessa processer ska ske så effektivt som möjligt.

Av humuspreparatet tar man 100 g preparat per 30–40 l vatten per hektar, av kiselpreparatet 2 g till samma mängd vatten och yta. Utrörningen ska ske i kärl av trä eller stengods (metaller anses försvaga krafterna) och bör pågå under en timme. Man ska röra kraftigt och byta rörelseriktning en eller två gånger per minut.

De utrörda preparaten sprutas sedan ut över odlingsmarkerna som ett fint duggregn (humuspreparatet) eller i dimform (kiselpreparatet).

Humuspreparatet används i samband med gödsling och sadd och ska

spridas ut under eftermiddagen eller kvällen, medan kiselpreparatet används till den unga, växande grödan och sprutas ut under förmiddagen. Båda preparaten sägs verka på växterna som ljusare och torrare väder och ska göra att växterna lägger en större andel av sin tillväxt till det område som ska bli "frukt", vare sig det är rotfrukt eller säd.

Man kan ju inte låta bli att undra varför dessa preparat alltid gör att det är just den del människan är intresserad av som utvecklas i (för oss) positiv riktning.

De så kallade kompostpreparaten framställs av olika växtdelar som vanligen får genomgå någon form av behandling för att ansamla "krafter".

Nr 502 tillverkas av blommor av rölleka som läggs i en urinblasa av hjort vilken förvaras ovan jord på som maren, i prd på vintern.

Nr 503 består av kamomillblommor som legat i en djurtarm i jorden under vintern.

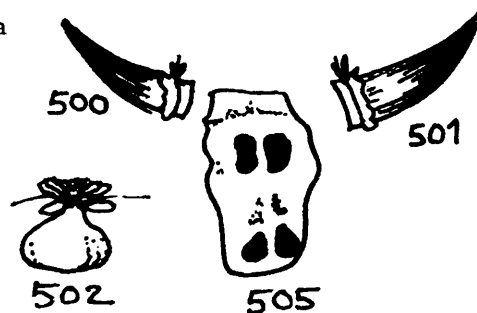
Nr 504 är brännässla (hel blommande planta, utom roten) som legat nedgrävd i jorden under ett år.

Nr 505 tillverkas av sönderhackad ekbark som läggs i huvudskålen av något husdjur och förvaras i jord under vintern.

Nr 506 består av maskrosblommor som legat nedgrävda inuti bukhinnan från något nötkreatur under vintern.

Slutligen består nr 507 av blomsaft från vänderot.

Dessa sex preparat används alltid tillsammans. Man tar 2 kubikcm av

vardera till 5 kubikmeter kompost.

Preparaten anses underlätta olika processer, dels i nedbrytningen av kompostmaterialet, dels i jorden som kompostmaterialet sprids på. Dessutom påstås de kunna förbättra kvävetillståndet i kompost och jord genom "grundämnesomvandling", där till exempel kalium och kalcium under inflytande av väte omvandlas till kväve. Det på så sätt bildade kvävet anses speciellt värdefullt.

(Lars Hedenäs, 3-4 1989)

Nu följer en förklaring till astrologin som en astronom tydligen lämnat, utan större framgång vad det verkar:

”Magnetisk astrologi

En brittisk astronom, Percy Seymor, har lanserat en teori om hur astrologi fungerar. Seymour förkastar den traditionella solteckensastrologin, men tror på Gauquelins samband mellan egenskaper och vissa planeters uppgång över horisonten (eller position i zenith) vid födelsetid. Men Seymour vänder på sambandet. Särskilda egenskaper eller personlighetstyper skapas inte av kosmos. De ärvs från föräldrarna. Men vi ärver också, menar Seymour, benägenheten att födas vid en speciell tidpunkt. Han hävdar (stödd på Gauquelin) att det finns ett samband mellan planetpositioner vid föräldrarnas födelse och planetpositioner vid deras barns födelse. Hur vet då ett ofött barn att det ska komma ut just när t.ex. Jupiter går upp ovanför horisonten?

Antenn

Seymour tror att det centrala nervsystemet kan fungera som en antenn för magnetiska signaler från rymden. Men varje människas "antenn" är unik, och reagerar bara för en viss signal. Och denna "inställning" är ett resultat av att personlighetstypen på något sätt avspeglas i det centrala nervsystemets konfiguration. När det ofödda barnet i moderlivet uppfångar en magnetisk signal, därför att planeterna i solsystemet

har radat upp sig i vissa kombinationer, sätter förlossningsarbetet igång. Alltså: planeterna bestämmer inte egenskaperna hos människorna. Men de gör att människor med vissa egenskaper tenderar att födas vid specifika tidpunkter. (Gauquelin hävdar t.ex. att ledande politiker föds när Jupiter går upp över horisonten eller står i zenit. Ledaregenskaper beror alltså på någon egenhet i centrala nervsystemet, som också gör barnet känsligt för den specifika magnetiska signal som uppstår vid sådana lägen.) Efter att barnet fötts tas så mycket information in via andra sinnesorgan att den magnetiska perceptionen inte märks eller spelar någon roll längre. Men, tror Seymour, under vissa förhållanden senare i livet, när planeterna radar upp sig på samma sätt, kan signalen tränga igenom, och orsaka perioder av snabb personlig utveckling eller förändring.

Avfärdas

Seymour är doktor i astrofysik med en avhandling just om "Cosmic Magnetism". Han är medlem i Royal Astronomical Society. Hans "teori" har inte fått mycket stöd. De flesta astronomer har avfärdat den – likaså de flesta astrologer ("för begränsad"). Till de positiva kommentarerna hör att teorin faktiskt är vetenskapligt testbar. Det torde avse huruvida vissa planetpositioner verkligen ger upphov till några specifika förändringar i det magnetiska fältet. Man har också noterat att den inte innehåller några nya, hittills okända fysikaliska krafter. Vad den dock innehåller är flera nya, ogrundade, biologiska antaganden, bland annat om magnetismens inverkan på människan. (JS, 3-4 1989)

Jag undrar hur det påverkar horoskopet när barn plockas ut med hjälp av kniven under arbetsvänlig kontorstid? Den frågan gäller väl inte bara det magnetiska horoskopet utan också den gamla vanliga stjärnbildsvarianten.

”Zappa om New age:

New Age saknar sinne för självkritik. Jag skulle önska att de seriöst skulle granska sina påståenden. Vem vet? Kanske skulle de hitta något som verkligen fungerar. Men ingen har gjort det än. Det skulle vara ett enormt vetenskapligt framsteg. Men folk vill hålla skenet framme, och därför kommer det att komma ännu en "New Age" efter den här, med en ny typ krimskrams och glaskulor. Eller kanske med malkulor istället, vem vet? (Frank Zappa, citerad i 3-4/1989)

Sant, och mer om new age kommer 1992.

Men ännu är det bara 1990 och Randi besöker Stockholm. Randi är den amerikanska illusionisten som arbetar hårt för att förklara och avslöja mystik och magi. Hans föredrag sammanfattades av Sven Ove Hansson och delar av sammanfattningen kommer här:

”Randi i Stockholm

Randi började med ett exempel utanför den etablerade vetenskapen: "levitation" inom Transcendental meditation (TM). Med levitation menas att sväva fritt i luften i strid med tyngdkraften. Enligt TM-sekten kan man med hjälp av meditationsteknik lära sig att levitera. På fotografier som TM sprider i reklam syfte kan man se personer som ser ut att sväva fritt i luften ett litet stycke över marken, sittande i lotusställning (den klassiska meditationsställningen med korslagda ben).

Dessa fotografier är inte förfälskade. Däremot är de tagna med ovanligt kort exponeringstid. Vad meditatörerna i själva verket sysslar med är att hoppa, sittande i lotusställning på flerdubbla madrasser. Som gymnastisk övning är detta inte helt lätt, men en vältränad person kan lära sig att hoppa upp 1-2 decimeter.

I TMs centrum i USA finns två kupoltäckta byggnader, en för män och en för kvinnor, där hoppandet (levitationsövningarna) äger rum. För säkerhets skull är takhöjden 15 meter.

Enligt vad TM länge har hävdad finns det tre steg i levitationsövningarna:

1. Att sitta och hoppa upp och ned i lotusställning.

2. Att stanna kvar i luften dit man hoppat upp.

3. Att fritt sväva omkring i rummet.

Eftersom man redan klarat av steg 1 skulle detta innebära att man till 33,3 procent har lärt sig att levitera.

Nyligen har emellertid nya rön annonserats från TM. Man har nu lyckats att lösa uppgiften till 50 procent. Bakgrunden till detta framsteg är att det, vid närmare studier på Maharishiuniversitetet, visat sig finnas inte mindre än fyra stadier i levitationen:

1. Att sitta i lotusställning och skaka.

2. Att hoppa upp och ned, sittande i lotusställning.

3. Att stanna kvar i luften dit man hoppat.

4. Att sväva fritt omkring i rummet.

Randi har själv tränat gymnaster som lärt sig "stadium 2" enligt denna nya lista, och därmed visat att det hela inte har med meditation att skaffa.

(2/1990)

I nummer 1/1990 tar man upp persontester. Tester som även arbetsgivare använder sig av vid anställningsintervjuer. En trend som jag gissar inte har blivit mindre med åren. Framför allt har handskriftstydning – grafologi – varit på modet. (Det är tur att jag aldrig sökt arbete hos en chef med sådana idéer.)

”Känn dig själv bättre?”

Även scientologerna har sin variant av persontest. Det kallas Standard Oxford kapacitetsanalys och består av 200 frågor som skall besvaras med ja, kanske eller nej. Testet är gratis. Det framgår inte på något sätt av testformuläret att detta distribueras och utvärderas av scientologerna.

Benämningen på testet är också värd att kommentera. Det ligger nära till hands att förknippa testet med Oxford University i England, vilket onekligen ger ett intryck av gedigen

vetenskaplighet, hög kvalitet och omsorgsfullt utprovade metoder. I själva verket syftar namnet på den inte lika välbekanta staden Oxford i USA, något som marknadsförarna av testet knappast självmant skyndar sig att framhålla.

Några exempel på frågor som ingår i testet:

- Blir du någonsin störd av vindens ljud eller knäppningar i väggarna?
- Blir du ibland ganska upplivad?
- Sjunger eller visslar du ofta bara för skojs skull?
- Bläddrar du igenom tågtidtabeller, telefonkataloger eller ordböcker enbart för nöjes skull?
- Får du tillfälliga muskelryckningar när det inte finns någon förnuftig anledning till det?

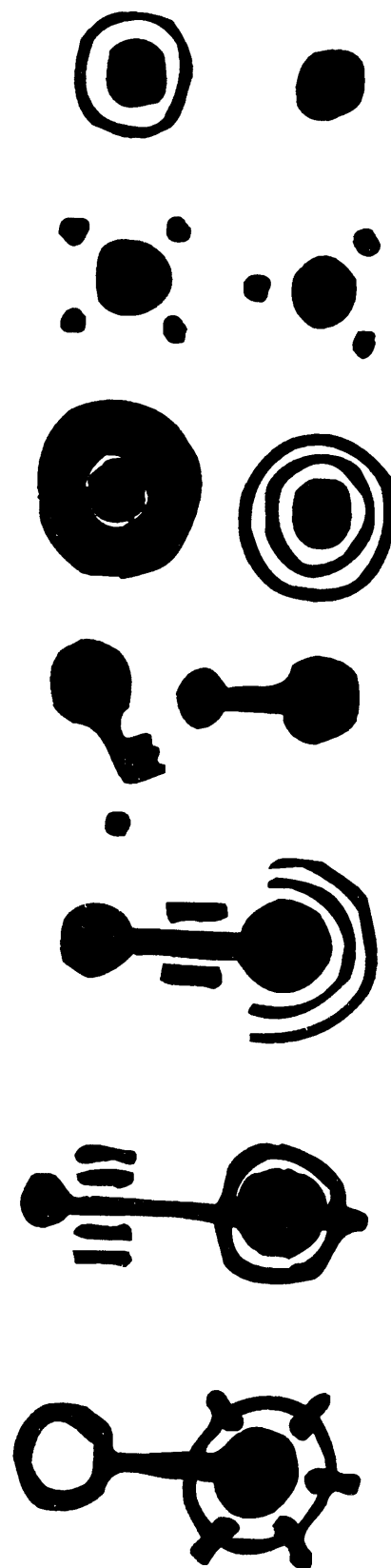
Av diagrammet på formulärets framsida framgår indirekt att testet påstås mäta tio betydelsefulla så kallade personlighetsdrag, bland annat:

- Dina problemområden
- Hur lycklig du är
- Dina verkliga förutsättningar
- Hur väl du umgås med andra

Om det finns chefer som använder sig av scientologernas test hoppas jag också att jag slipper. Jag lät mig faktiskt testas en gång. Väl medveten om riskerna som tur var. Men oj, vad jag behövde mycket kurser för att bli en hel människa! Jag hade ett självdestruktivt beteende (jag hade medgett att det händer att jag går mot rött ljus), splittrad personlighet med alltför lätt att få kontakt med andra människor (!) och jag arbetade långt under min kapacitet. Troligen använde jag bara 10 procent av hjärnan. En vän till mig var oförsiktig nog att lämna sitt riktiga namn till denna sekt. Gör aldrig någonsin det!

☺

1991: Nu är det dags för cirklarna i fälten. Anna Schytt och Fredrik Lindqvist har varit i England och trampat i säden. En märkvärdig sak bland många var att cirklarna/mönstren blir mer och

mer komplicerade för varje år som går:

Och massmedierna beskylls som vanligt för att göra mer skada än nytta. Troligen sant:

” Okritiska massmedier

I England har massmedierna älskat att berätta om fenomenet. När vi var i England i somras fick vi se ett stort antal BBC-inslag, som Paul Fuller spelat in, och vi läste massor av artiklar.

Okritisk berättade massmedierna helst om ufon, mystiska meddelanden från rymden och någon gång ibland om de seriösa forskare som försöker skapa reda i vad det är som sker.

Nu när två konstnärer trätt fram tycks medierna vara lika okritiska i sin rapportering. Skadeglatt och triumferande basunerar både brittiska och svenska medier ut att allt är bluff. Utan kritiska frågor.

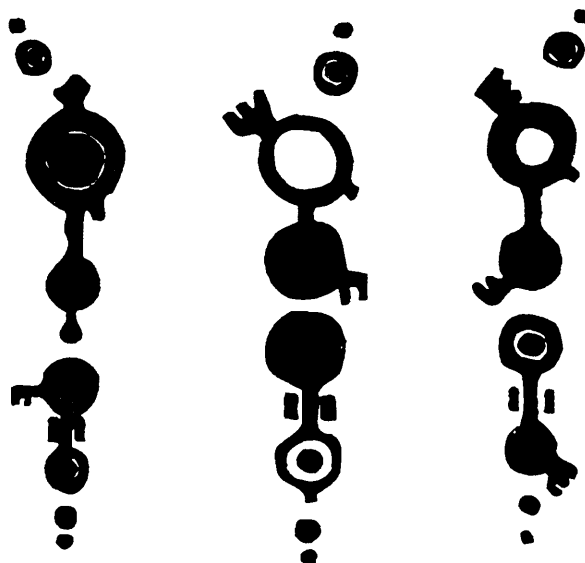
Bower och Chorley säger att de fick iden till det hela medan de båda arbetade i Australien på 60-talet. Då dök det nämligen upp sådana här cirklar i säden, 1966 i Queensland. Sedan flyttade de hem till England och sedan 1978 har de varit ute och ritat cirklar på nätterna.

Men när de såg att fler och fler började tjäna pengar på vad de ansåg vara deras cirklar bestämde de sig för att avslöja det hela. Bra betalt lär de ha fått av tidningen Today, som fick "storyn".

Det lär väl knappast bli lättare nu att få pengar och stöd till seriös forskning kring cirkelarna i säden.

Redan tidigare har det varit motvind. Geologer, geofysiker, statistiker och biologer; många hade behövs för att skapa klarhet, men de flesta forskare har skrämmts bort av att cirkelarna samlar så många mystiker, ufo-frälsta och andra stollar kring sig.

Och sen när två konstnärer i skärm-mössor dyker upp och får massmedierna att okritiskt förklara att allt var bluff, ja, då går det bra för forskarna att förnumstigt säga: "vad var det vi sa!".

En liten notis från 1991:

” Astrologi slår Gud i Sifo

Bland 527 ungdomar som Sifo tillfrågat svarade 22 procent att de tror på Gud och 23 procent att de tror på astrologi. Var tredje tror på ett liv efter detta. Däremot är det bara en av fyra ungdomar som tror på opinionsundersökningar.

(1/91)

☪

Så är vi tillbaka i nutid, 1992. Jag utlovade något om New age. Ingen har väl hunnit glömma Katarina Gunnarssons artikel som fanns inne så sent som i våras men ändå. Hennes "mycket kortfattade" lista på vad man kan hitta på ett helhetscenter kan vara bra att ha som en liten uppslagsbok:

” Alternativ medicin:

zonterapi, homeopati, örtmedicin. Genom en förändring i livsattityd och genom visualiseringstekniker kan hälsan återvinnas.

Astrologi: tron att stjärnornas ställning på himlen i födsloögonblicket säger något om en människas öde.

Vattumannens tidsålder är en astrologisk term.

Channeling: budskap genom medier, uppfattas som kontakter med andevärlden eller med en högre medvetenhet. Nytt namn på den gamla spiritismens mediumism, tal i trance, automatisk skrift och en inre röst.

New Age Economics: det nya sättet att se på företag. Man skall visa socialt ansvar, ej bara sträva efter vinst. Istället bör man se till vad som är nyttigt för samhället, miljö och människorna.

Esoterisk andlighet: påståendet att vissa esoteriska föreställningar ger kunskap om vekligheten.

Healing: mediumistisk kirurgi (medium opererar med händerna), handpåläggning, kristallhealing.

Holistisk medicin: tron på att människan är en psykofysisk enhet. Man behandlar hela människan, inte enskilda symptom.

Holistisk världsbild: detta är en kärna i New Age. Allt utgör en helhet, hänger samman, påverkar och är beroende av vartannat. På ett djupt plan är alla livsformer i botten samma väsen. Kosmos är medvetet, tänkande och

skapande. Enhetsmystik.

Intuition: ger bättre kunskap om verkligheten än förståndet. Eller fungerar som komplement till detta. Man bör utveckla sin intuition för att bli toppresterande.

Kroppsbehandlingar: för enheten mellan kropp och själ. Tragermassage, rolfing, shiatzu, alexandertekniken, rosenmetoden.

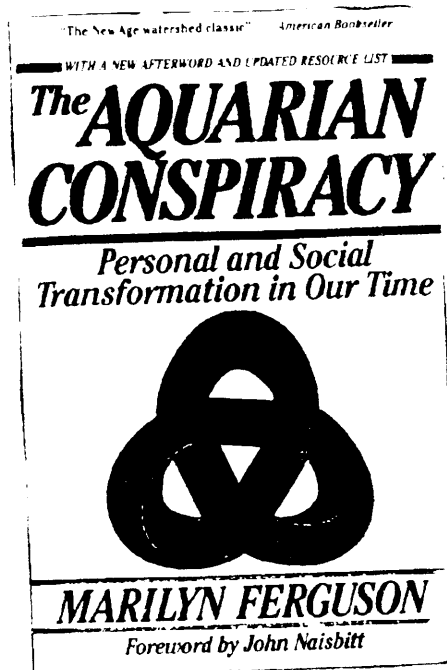
Meditation: metoder som TM, Vinpassa och Zen ger djup kunskap om det egna jaget och dess relation till kosmos, samt inre frid och säkerhet.

Numerologi: nummervärdet hos vårt namn ger nyckeln till vår personlighet.

Den nya fysiken: hävdar att det finns stora likheter mellan österländsk mystik, en holistisk världsbild och den nya fysiken, där inte materia utan energi är universums innersta natur.

Parapsykologi: röner stort intresse hos New Age-folket. Paranormala fenomen, parapsykologisk forskning, ut-ur-kroppen-upplevelser, näradöden-upplevelser, reinkarnation, hur vi minns tidigare inkarnationer.

Positivt tänkande: möjligt att förvandla det egna jaget och omvärden (se visualisering).

Rebirthing: en teknik som genom hyperventilering frigör från mentala och känslomässiga blockeringar.

Reinkarnationsterapi: genom att återuppleva tidigare liv söker man genom till exempel hypnos lösa livsproblem vars orsaker tillhör tidigare inkarnationer.

Religion: österländska religioner,

"Ny andlighet", Gurus till exempel Sai Baba, Martinus, Steiner, Krishnamurti, Swedenborg. Kristna finns representerade på Pan, men då som "speciellt intressanta individer" som mystikern och religionsblandaren Hans Hof.

Självkännedom / inre personlig utveckling / självförverkligande: olika metoder som hjälper till för att vi skall ta ansvar och makt över våra liv.

UFO

Visualiseringstekniker: upprepan- det av "inre bilder" som hjälper oss att uppnå bestämda mål med livet. Med hjälp av "affirmationer" och metodiskt upprepade meningar kan man på ett suggererande sätt påverka sin personlighet på ett gynnsamt sätt.

Yoga: meditation som skapar balans och harmoni mellan kropp och själ.

(1/92)

Till slut, redaktörer, i vart och varannat nummer av Folkvett så ber ni om ursäkt för att tidningen är försenad. Den borde snart ha hunnit upp sig själv! Men allvarligt talat, skriv bara en bra tidning så bryr vi läsare oss inte så mycket om NÄR den kommer. Huvudsaken är ATT den kommer.

Helen Rundgren

Denna gång ska den internationella spalten ge några smakprov ur det senaste numret av *Skeptical Inquirer* (nr 17:1).

Änglalikt

Amerikanen Karyn Martin-Kuri har specialiserat sig på att mot en avgift om 50 dollar för en halvtimme samtala med klientens skyddsängel. Kommunikationen med skyddsängeln går bra även per telefon. När Martin-Kuri talar med sin klient per telefon, får hon samtidigt kontakt med vederbörandes skyddsängel, som ju står strax bakom klienten.

Martin-Kuri har också startat ett specialprojekt för Saddam Hussein. Hon försöker förmå så många skyddsänglar som möjligt att ta kontakt med hans skyddsängel. Vi får väl se om det hjälper.

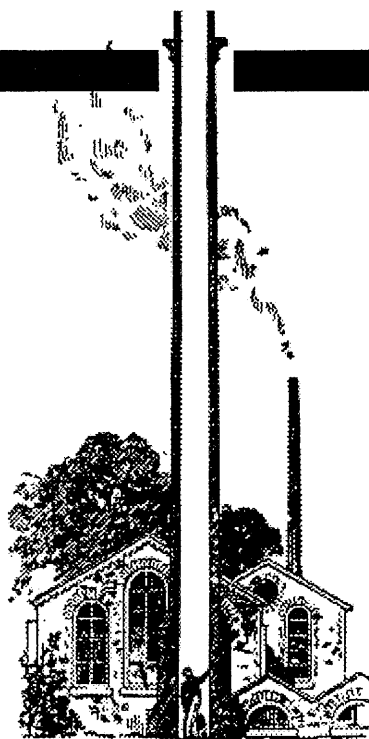
Frimärke med Isaac Asimov?

En kampanj har startat i USA för att förmå postverket att ge ut ett frimärke med bild på den nyligen avlidne Isaac Asimov. Martin Gardner motiverar detta så här:

”Ingen modern författare har gjort mer, eller kan förväntas komma att göra det, för att introducera vetenskapens under för människor av alla åldrar, och för att bekämpa den analfabetism i fråga om vetenskap som ökar med varje år. Den har trängt in i kongressen. Den invaderade Vita Huset när Reagans bodde där. Någoting är radikalt fel med en nation som är villig att ge ut ett frimärke som hedrar den glömbara plågan och drogmissbrukaren Elvis Presley. Låt oss hoppas att vårt postverk en dag har förnuft nog att ägna ett minnesfrimärke åt Isaac Asimov, en äkta nationalskatt.”

Falsk runsten i USA

Den så kallade Kensington-runstenen, som ”upptäcktes” i Kensington, Minnesota år 1898 är grundligt avslöjad som en

Så här påstods det i slutet av 1800-talet att man kunde se stjärnorna mitt på ljusa dagen. Bild ur astronomihandbok från 1889.

förfälskning. (Bl a är språket låtsas-ålderdomlig 1800-talssvenska, inte vikingatidsspråk.) Detta hindrar inte den lokala handelskammaren i Kensington från att bedriva ett museum där stenen exponeras högtidligt och framställs som äkta. Antropologen John Whittaker rapporterar från ett besök i Kensington.

Varför engagerar sig orsbebefolkning för påståendet att stenen är äkta? Whittaker fick förklaringen redan när han körde in i stan och såg skylten ”Viking Motel”. Innan han nådde fram till museet hann han se skyltar till 10 företag med viking-namn; i telefonkatalogen fanns ytterligare tolv. Kommersen kring runstenen var omfattande. Man kunde t o m köpa mjölkchoklad i form av en runsten.

Se stjärnorna mitt på dagen

Det finns en gammal föreställning att om man tittar upp mot himlen genom ett långt rör, t ex en skorsten, så ska man kunna se stjärnorna mitt på dagen. Amatörastronomen Richard Sanderson reder ut begreppen. Den atmosfäriska spridningen av solljuset gör att man knappast kan se några andra himlakroppar från en skorsten än då man står ute i dagsljuset. Planeten Venus kan ibland ses i dagsljus

– även utan skorsten. Annars får vi på dagarna nöja oss med en enda stjärna, nämligen den gamla kära solen.

Blodsmiraklet

Ett av de mest berömda moderna miraklen äger regelbundet rum i San Genarokatedralen i Neapel: en relik i form av stelnat blod blir flytande och stelnar sedan igen. Henri Broch, en av de ledande franska skeptikerna, argumenterar övertygande för att det rör sig om ett medvetet bedrägeri, för vilket man använder en röd blodliknande substans som blir flytande vid ringa uppvärmning. Han citerar följande vittnesbörd av läkaren Frederic Newton Williams från 1921:

”När jag var i Neapel för flera år sedan, besökte jag det kommunala sjukhuset och uppsökte apoteket för att tala med den amerikanske farmaceut som var chef där. Under mitt besök kom en ung novis från Cathedral di San Gennai in och bad farmaceuten om den vanliga blandningen inför högtiden, som skulle äga rum nästa dag (första lördagen i maj). Med ett leende och några få skämtsamma ord iordningställde farmaceuten en blandning av oxgalla och Glaubersalt (natriumsulfat), behöll det skrivna budskapet och lämnade över blandningen till budbäraren för att ta tillbaka den till katedralens sakristia. Efter att ha skickat iväg novisen sa han till mig att miraklet äger rum idag, och att just detta mirakel förbereddes i sjukhusapoteket med mycket lyckat resultat. Nästa morgon satt farmaceuten och jag på ett kafé och tittade på den högtidliga processionen med blodet som blivit flytande, på dess väg från kyrkan Santa Chiara till katedralen. Tack vare min jovialiske kompanjon var ’miraklet’ framgångsrikt. Han förklarade också för mig att vid det andra högtidlighållandet, som äger rum den 16 december och enbart i katedralen (utan procession) sker omvandlingen till vätska långsammare på grund av det svalare vädret.”

SOH

Reinkarnation som terapi

Raymond A. Moodys nio liv
(Mån-pocket original 1992)

Den amerikanske psykiatrikern Raymond A. Moody är sedan länge berömd över hela världen genom "Moody-upplevelserna". Namnet syftar på så kallade nära-döden-upplevelser som vissa människor haft då de varit svårt sjuka, traumatiserade eller nersövda. Vederbörande upplevare, eller, vilket inte är oväsentligt, deras sagesmän lämnar rapporter om ljusfenomen, lustförnimmelser (vilket är föga anmärkningsvärt vid retning av hjärnbarken), och att de mött avlidna anhöriga och talat med dem (vilket är föga ovanligt t ex under drömmar).

Den rapport, genom vilken Moody-upplevelserna i synnerhet brukar imponera, består av utanför-kroppen-upplevelser: den upplevande kan stundom efter händelsen beskriva den scen, till exempel operationsrummet där den dramatiska händelsen utspelats, så att säga utifrån, som om han befunnit sig på en annan plats i rummet.

Välkända fenomen

Liknande fenomen är välkända inom psykologin sedan åtskilliga år hos personer vilkas mentala balans av olika skäl blivit störd, utan att leda till några vittgående slutsatser. De går här under beteckningen "dissociation" och har sannolikt ungefär samma uppkomstmekanism som så kallade déjà-vu-upplevelser. De har aldrig vållat psykologin något större problem, men de vittnar onekligen om det mänskliga sinnets rikedom och minnets förmåga (redan utan vår egen eller omgivningens tillskyndan) att stuva om i rum och i tidsförlopp.

Vittnespsykologin har en hel del att säga om tillförlitligheten hos den person som i minnet skall rekonstruera en observation till och med då den skett i fullt vaket tillstånd, i själslig balans, under

lugna förhållanden, och inför en kritisk protokollförare. Om rekonstruktionen sker efter ett större trauma, under inflytande av ivriga utfrågare med egna övertygelse om hur upplevelsen bör tolkas vore det intet under om många främmande ting komme i dagen. Sannolikt av dessa skäl är det regel att de rapportörer som skrivit om Moodyupplevelser nästan undantagslöst, liksom upphovsmannen själv, för att vinna tilltro alltid först som sist bedyrar sin egen skepticism.

Teosofi

Moodyupplevelserna hade kanske aldrig nått sådan uppmärksamhet om de inte varmt omhulats av den teosofiska rörelsens förgreningar i västvärlden som en öppning mot reinkarnationsläran. För att möjliggöra varje idé om mänsklig återfödelse måste det nämligen finnas något sådant som en själ, vilken kännetecknas av att den kan existera utanför och skild från kroppen. Hos moderna, västerländska former av teosofi, t ex hos antroposoferna, anses ju t ex såväl astralkroppen som den odödliga själen tidvis lämna kroppen, t ex under drömmar. Människosjälen kvardröjer 24 timmar i den döda kroppen innan den far bort i avvaktan på återfödelse, vars kvalitet är karmaberoende.

Nära-dödenupplevelserna framställs som en återspeglning av just skilsmässan mellan själ och kropp. Om ett sådant själsbegrepp, reinkarnation och karmalära uppfattas som en religiös sanning så må man låta vederbörande bli salig med sin sanning. Om man däremot vill hävda att reinkarnationsläran skulle utgöra en vetenskaplig hypotes vilken i princip kan styrkas genom iakttagelser och experiment så måste det framhållas att detta är en hypotes som

1) uppställts för att förklara fenomen som redan väl förklaras inom ramen för existerande teorier, och

2) skapar mycket fler problem än den löser och som därför ingen seriös forskare

eller intellektuell gärna befattar sig med, och som därför

3) lägger en mycket tung bevisbörda på den som trots allt anser att den bör prövas.

Förbjuden frukt

Det är mycket få människor med vetenskaplig skolning som vågat sig på att axla denna bevisbörda. På svensk botten är det på senare år ofta dr Göran Grip, narkosläkare från Uppsala, som i media fungerat som nära-dödenanhängarnas naturvetenskapliga alibi.

Denna uppgift har han tagit på sig också vid introduktionen på svensk botten av dr Moodys senare rön: "Tidigare-livs-upplevelser". Detta är också titeln på den svenska översättningen av Moodys senaste bok (1990 "Coming all the way back") som skildrar Moodys erfarenheter från några års arbete med en terapiform, där patienterna under djup hypnos och under terapeutens vägledning får gestalta sina aktuella konflikter genom att redogöra för scener ur en förment tidigare tillvaro, där han/hon själv medagerat.

Det råder en komisk likhet mellan dr Moodys, dr Grips och andra i grunden reinkarnationstroende vetenskapsmäns skildring av sin kunskapsväg och den äldre pornografiska romanens. I den senare skildrar den förment dygdige författaren för en förment dygdig läsekrets genom mustiga skildringar av huvudpersonens syndiga leverne hur denne föres på rätta vägar. I den förre skildrar en förment skeptisk vetenskapsman för en förment skeptisk läsekrets hur han via en rad sensationella rapporter och upplevelser förmås att överge sin vetenskapligt ogrundade, dogmatiskt avvisande hållning till reinkarnationen. I båda fallen är det i själva verket den förbjudna frukten läsaren vill konsumera.

Men Moodys senaste bok har ändå ett värde genom att den ganska noggrant visar hur dessa tidigare-livs-upplevelser kommer till stånd och vad de innehåller.

I detta stycke skiljer sig Moody ofta positivt från sina proselyter. I en rad vittnespsykologiskt intressanta, bandspelade intervjuer framgår det klart hur dr Moody kan få patienterna att spela upp dramer ur sitt undermedvetna. Enligt Moody själv är det uppenbart att personagerna i patientens tidigare-livs-upplevelser gestaltar för henne aktuella konflikter.

Lögn och fusk vanligt

Patientens val av scen influeras uppenbarligen av hennes kunskaper om historien, ofta kunskaper som hon inte är medveten om att ha förvärvat utan som existerar passivt i minnet. Förklaringen till häpnadsväckande fenomen som xenoglossi (patienten börjar under inflytande av hypnos tala ett språk som anses vara för henne okänt) har i de flesta fall kunnat visas vara likartad.

Detta är en godartad tolkning av Moodyupplevelserna av s k tidigare liv. I andra fall bör det hållas i minnet att lögn och fusk hos försökspersonen eller hos hennes troende omgivning visat sig vara en oändligt mycket mera vanlig, om än icke lika vacker, förklaring till sensationella rapporter om ockulta ting.

Dr Grip tycker i sitt förord att det är anmärkningsvärt att den terapi som utvecklats ur en regressionsform som dr Moodys faktiskt kan vara patienterna till hjälp. Han tycks ta detta som ett argument för att det patienterna berättar faktiskt skulle vara reminiscenser ur ett tidigare liv. För min del tycker jag att iakttagelsen tyder på just motsatsen: tidigare-livs-terapi hjälper (?) mot patientens aktuella problem eftersom hennes upplevelser emanerar ur just hennes nuvarande liv, inte ur något tidigare.

Troende

Dr Moody är i grunden reinkarnationstroende, något som han förnekar men indirekt lämnar många belegg för. Men han är hederlig nog att lämna så pass mycket information om sina erfarenhe-

ter, och hur de förvärvats, att de nästan undantagslöst kan förklaras utifrån en relativt måttlig kunskap om psykologiska mekanismer.

Hans svenska förordsskrivare går mera bröstgänges tillväga, och liknar oss skeptiker vid den sjukhushierarki som vid mitten av 1800-talet ignorerade dr Semmelweiss' iakttagelser om ett samband mellan barnsängsfeber och bakteriesmitta, och föregav att febern berodde på "kosmisk-telluriska förändringar".

Det är ett egendomligt argument. Också om vi generöst och vårdslöst upphöjer Moodypatienternas upplevelser av ett "tidigare liv" till rangen av vetenskapliga iakttagelser (man skulle ju annars tro att det var dr Moody/ dr Grip som gjorde de vetenskapliga iakttagelserna) visar ju dr Moody själv hur dessa iakttagelser tycks ha samma nivå av realitet som de drömmar varom Freuds analyspatienter lämnade så målande berättelser. Skall vi då plötsligt glömma allt vi redan vet om dessa medvetandeskikt och i stället tolka dessa rapporter som direkta utsagor om en yttre verklighet? Dvs överge just den kritiska vetenskapssyn som dr Semmelweiss slogs för till förmån för lösa tankekonstruktioner och auktoritetstro?

Dr Grip raljerar med den gängse synen för dess rigida hållning, som kontrasteras mot reinkarnationsanhängarnas "öppenhet": "Jag förstår inte det här fenomenet, så därför kan det inte finnas".

Om dr Grip hävdar att vi skeptiker skulle förneka att utsagor om tidigarelivsupplevelser existerar är han grymt osaklig. De flesta av oss är till och med benägna att tro att sådana utsagor svarar mot genuina upplevelser och inte alltid beror på lögn och bedrägeri. I den

mån vi intresserat oss för psykologi och neurofysiologi kan vi därtill förena fynden med existerande vetenskaplig teori utan att uppställa alltför mycket hjälp-hypoteser.

En grönländsk orangutang

Självfallet anser vi oss inte därmed för ett ögonblick slutgiltigt kunna motbevisa den enskilde upplevarens anspråk på att i ett tidigare liv ha verkat som orangutang på Grönland, om han vill hävda att han gjort det. Vi anser det bara oändligt mycket mindre sannolikt att hans upplevelse därav verkligen skulle bero på reinkarnation än på ren inbillning, på missförstånd eller på att han driver med oss. Vi är därtill fullkomligt säkra på att detta medgivande om vår begränsning är precis det folk som dr Grip behöver för att framställa sin reinkarnationstro som lika vetenskaplig som Ingenjörsvetenskapsakademins, eller åtminstone som vår skeptiska syn.

Hans Isaksson

Det omedvetnas historia

William L Kelly
Psychology of the Unconscious
 (Prometheus Books 1991)

Psykologen William Kelly har skrivit en bok om det undermedvetna. Större delen av boken handlar om det undermedvetnas idéhistoria, och är koncentrerad kring fyra huvudpersoner: Mesmer, Janet, Freud och Jung.

Mesmer

Läkaren Franz Anton Mesmer (1734-1815) hade en fix idé: att planeterna påverkade människokroppen genom en magnetisk kraft, och att denna magnetiska kraft kunde påverkas genom att man placerade magneter runt kroppen. Han behandlade framgångsrikt hysteriska patienter med magneter, men fick inget erkännande av de medicinska auktoriteterna. Behandlingseffekten berodde på vad vi i dag kallar suggestion.

När kritiska läkarkolleger påtalade att hans behandling fungerade lika bra utan magneter, fann han på en teori om en särskild slags magnetism i levande kroppar, "animal magnetism". Botandet skulle alltså bero på den animala magnetismen från terapeutens (hans egen) kropp.

Vad Mesmer hade upptäckt var egentligen hypnosen, men själv var han helt fixerad vid de med tiden alltmer egendomliga teorier om animal magnetism som han utvecklade. De olika kommittéer av lärda män som granskade hans förehavanden blev imponerade av hans terapeutiska resultat hos vissa patienter, men av hans förklaringar blev de allt annat än imponerade.

Den mest prestigefyllda av dessa kommittéer avgav sin rapport år 1784. Den innehöll bl a astronomen Bailly, kemisten Lavoisier, läkaren Guillotine (sedermera giljotinens uppfinnare) och Benjamin Franklin, som var amerikansk ambassadör i Paris. De konstaterade:

"Efter att med avgörande experiment ha visat att *inbillning utan magnetism*

frambringar kramper, medan magnetism utan inbillning inte frambringar någonting, har vi, kommittén, enhälligt dragit den slutsatsen, i fråga om den animala magnetismens existens och nytta, att ingenting bevisar existensen av denna magnetiska vätska..."

Mesmers efterföljare delade sig mellan två läger, "fluidister" och "animister". De förra höll fast vid sin läromästares förklaringsmodell, medan de senare betraktade terapin som ett rent själsligt fenomen. Det var till stor del bland de animistiska mesmeristerna som de moderna begreppen om hypnos och suggestion växte fram. De hade dock svårt för att bli accepterade i akademiska kretsar, säkert till stor del på grund av sin historiska förbindelse med teorierna om animal magnetism, som med rätta avfärdades såsom helt ovetenskapliga. Först på 1880-talet blev existensen av hypnos allmänt accepterad.

Janet, Freud och Jung

Den franske läkaren och psykologen Pierre Janet (1859-1947) är förmodligen den minst kände av de fyra pionjärer som Kelly skriver om. Janet var en betydelsefull föregångare inom psykoterapin, och använde hypnos, automatisk skrift och drömmar som medel att tränga in i patienternas undermedvetna. Han fäste dock inte lika stor vikt vid det undermedvetna som psykoanalytikerna gjorde.

I början av sin karriär som psykoterapeut använde även Sigmund Freud hypnosen som medel att nå patienternas undermedvetna. Sedermera – och detta var nog en av hans främsta innovationer – bytte han ut hypnotisörens aktiva roll mot den passiva lyssnande rollen. Fria associationer och dröm-minnen blev hans främsta medel att nå in i patienternas undermedvetna.

En stor del av boken ägnas åt Freuds och Jungs biografier och åt en resumé av deras respektive teorier. Detta är information som finns tillgänglig på många

andra håll. Kellys sammanställning är inte oäven, men inte heller särskilt original. (Hans läsning av källskrifter verkar att ha inskränkt sig till engelskspråkiga översättningar, vilket givetvis är en begränsning i sammanhanget.)

Alltför okritiskt

Bokens avslutande, kortare del, behandlar några olika fenomen som anses kunna ge oss kunskap om det undermedvetna: psykosomatiska sjukdomar, sömngång, drömmar, hypnos, automatisk skrift (att handen skriver automatiskt samtidigt som man tänker på något annat), multipel personlighet och paranormala fenomen.

Denna genomgång är alltför kortfattad, och i vissa avseenden tämligen okvalificerad. På grundval av en enda undersökning som visar på samband mellan personlighet och bröstcancer hävdar han t ex att det kan finnas skäl för preventiv psykoterapi (s 150).

Denna slutsats är alldeles för dåligt underbyggd. Dels bör man vara försiktig med att dra slutsatser från en enstaka undersökning, även om den är välgjord. Dels är det också en förhastad slutsats att om det finns ett statistiskt samband mellan personlighet och en viss sjukdom, så beror detta på ett orsakssamband som man kan övervinna genom att påverka personligheten.

Kapitlet om parapsykologi är förvånansvärt okritiskt för att ingå i en bok utgiven på Prometheus förlag (ägt av Paul Kurtz, ordförande i CSICOP). Bl a har Kelly alltför stor respekt inför de försök som görs på olika håll att koppla samman parapsykologi med fysik.

Boken är lättläst, och de historiska kapitlen utgör en god introduktion till det undermedvetnas idéhistoria. För egen del tycker jag dock att även en populär framställning gärna kan få innehålla mera av kritisk diskussion.

Sven Ove Hansson

Levnads-”visdom” enligt New Age

Kristina Wennergren

Uttryck, den gamla tidens sätt att tänka

(Regnbågsterapiers förlag, 1991)

Kristina Wennergren, som tidigare gett ut ett flertal böcker om UFO och New Age, har samlat 228 ”gamla negativa uttryck” som enligt hennes uppfattning inte bör förekomma i den nya tidsåldern. Boken ger alltså uttryck för ett slags livshållning enligt New Age.

Reinkarnationslära

Wennergren har reinkarnationen som utgångspunkt. I hennes version innebär den att vi själva, före vår födelse, har valt både våra anlag och den miljö vi lever i:

”Ja, vi har det genetiska arvet vilket vi enligt reinkarnationsläran noggrant har valt före vår födelse. Miljön är också en faktor att räkna med i detta sammanhang. Vi kan välja att födas till en familj med ärftliga sjukdomar för att få chansen att arbeta med att resa oss över det genetiska arvet.”

Ett av de ”gamla” talesätt hon vill utrota är: ”Man kan inte välja sina föräldrar.” I själva verket, menar hon, ”väljer vi våra föräldrar, tiden och platsen för vår födelse, uppväxt och fortsatta levnad”.

Döden blir, enligt Wennergrens tolkning av reinkarnationen, inget att bekymra sig över:

”Ingenting är meningslöst när man förstår reinkarnationstanken och accepterar de andra kosmiska lagarna... När vi ser på döden som en fortsättning på livet så finns ingenting att sörja, bara att vara glada för.”

Positivt tänkande

Ett genomgående tema i boken är att man genom ”positivt tänkande” kan åstadkomma vad man vill. Sjukdomar är

onödiga, menar hon, eftersom vi kan göra oss av med dem genom positiva tankar.

”Sjukdomar är stagnerade tankemönster som vi nu håller på och lär oss bli av med, via affirmationstekniken bl a... Vi är inte offer för den nuvarande tidens sjukdomar utan för våra egna sjukdomsalstrande tankar. Vi håller nu på och lär oss hur vi skall omprogrammera våra sinnen så att de negativa tankemönstren försvinner samtidigt som sjukdomarna lämnar våra kroppar.

När vi har lärt oss att leva på detta sätt kommer vi inte längre att ha sjuka och svaga åldringar. Då kommer vi att leva i harmoni och hälsa till sista dagen av vår levnad.”

Råd till misshandlade kvinnor

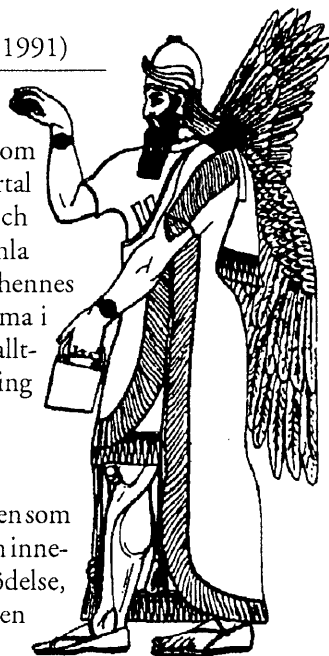
Ett annat exempel på Wennergrens ”positiva tankar” är hennes råd till kvinnor som misshandlas av sina män. Till den gamla tidens tankar, som hon vill utrota, hör: ”Hur kan jag älska honom när han gör mig så illa!” Så här lyder hennes recept:

”Din kravlösa kärlek till honom hjälper dig att komma ur det. Dina negativa känslor däremot kan få er båda att vara fångna resten av era liv... Vår egen tillit till oss själva skyddar oss och de som förut gjorde oss illa går någon annanstans och gör det mot andra som ännu inte har lärt sig tillit och självkärlek. I tillit och självkärlek är vi beskyddade, välsignade och vägleda. Misshandel slutar inte förrän vi slutar straffa oss själva för vad vi ännu inte är. När vi älskar oss själva mer drar vi till oss människor som älskar oss på samma sätt.”

Enligt Wennergren beror alltså misshandeln på kvinnan själv (bristande ”självkärlek”), och hon ska bemöta sin plågoande med ”kravlös kärlek”. Personligen har jag svårt att tänka mig ett sämre råd till en misshandlad kvinna.

Konsten att bli rik

Inte nog med att man kan bli frisk med ”positivt tänkande” och ”affirmations-teknik”. Dessutom kan man bli rik. Jag väljer att citera följande långa stycke ordagrant, eftersom jag betvivlar att läsa-

ren skulle tro mig om jag enbart refererade det:

”Om du tillhör de som vill ha mer pengar men som undermedvetet hindrar dig själv från att få det du önskar, behöver du börja med att erkänna för dig själv att det är detta du vill ha. Kanske har [du] skickat dubbla budskap till din inreboende kraft. Samtidigt som du har sagt att du vill ha mer pengar har du skämts för det och gjort uttalanden liknande ovanstående. [’Jag skulle inte vara lyckligare om jag hade mer pengar.’]

Du kan göra affirmationer dvs programmera bort de medvetna eller omedvetna motstånd du har inom dig när det gäller att delta i pengars energiflöde: ’Jag är nu villig att delta i universums överflöd. Jag är nu villig att ge mig själv allt jag önskar och behöver.’

När du affirmerar på detta sätt öppnar du dig för att kreativa energier sätts i rörelse. Då kommer allt du behöver till dig, inklusive pengar. När du erkänner överflödet blir du automatiskt delaktig i det.

Ingen slump

Det handlar om att se över sin attityd till pengar och annat överflöd. Det handlar inte om tur i lotteri, slump eller hårt arbete och stora ansträngningar. Det handlar om att leva i ett minimum av ansträngning. Kosmos ansträngs sig inte. Kosmos bara *är*. Hårt arbete ger ibland resultat vad gäller pengar, lottköp gör detsamma men bara om den rätta attityden till pengar finns där.

Om du medvetet eller undermedvetet går ut med dubbla budskap hindrar du dina innersta önskningar från att manifesteras. Var villig att tro på din egen förmåga att förverkliga allt du önskar. Var i kontakt med din inre visdom och vägledning. Då håller du dina önskningar på en högre nivå och du kan njuta ännu mer av resultaten av dem. Tyck om dig själv och unna dig allt som livet bjuder, inklusive de pengar du anser att du behöver.”

Det som Wennergren kallar ”affirmation” och ”positivt tänkande” är det samma som människor med verklighetsinnet i behåll kallar för önsketänkande. Den enda som kan bli rik genom hennes ”affirmationer” är naturligtvis hon själv när hon tar betalt för att lära ut dem.

Totalitär och trångsynt

Överhuvudtaget blir jag skrämmd av den totalitära och trångsynta tonen i hennes bok. Vi människor ska ”omprogrammera” oss, heter det. Frasen låter som hämtad ur en skräckvision av framtida teknodiktatur. Till de 228 fraser som hon vill utmönstra ur språket hör många som uttrycker tänkesätt och moraluppfattningar som den mänskliga samvaron skulle bli fattigare förutan:

”Det känns så meningslöst när unga människor dör”

”Vi måste båda jobba för att förbättra relationen”

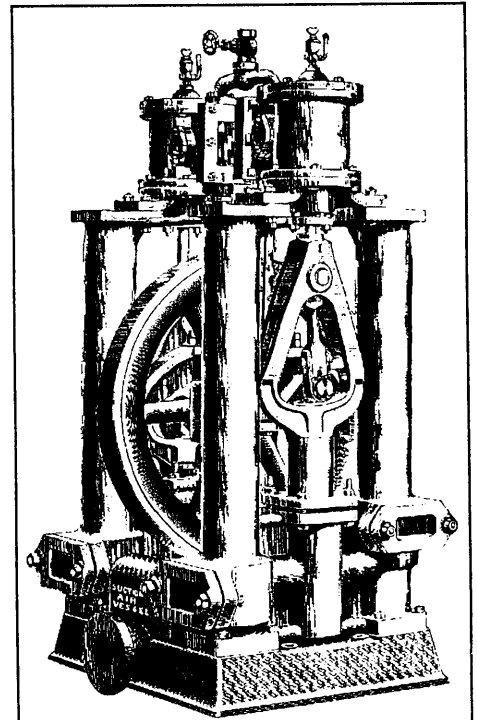
”Det är bättre att ge än att få.”

”Jag skulle inte vara lyckligare om jag hade mer pengar.”

”Kan du bevisa det? Är det vetenskapligt bevisat?”

Det ”positiva tänkandet” förnekar en stor del av den mänskliga existensen. En hel människa tänker inte ”positivt”. Hon tänker både positivt och negativt, och tillåter sig många av de tankesätt som Wennergren så ivrigt vill utrensa. Människor ska inte ”omprogrammeras”, utan ges möjlighet att fritt och i samverkan utveckla sitt tanke- och känsloliv.

Sven Ove Hansson

Evighetsmaskin i nätverk

Tidskriften Sökaren rapporterar i sitt oktobernummer om *Nätverket för Gränsöverskridande Vetenskap*, som är ett slags avläggare av New Age. Nätverket uppges spänna över ett stort antal områden, däribland Fysik, Esoterik, Ekonomi, Ufologi, Medicin och Teologi.

Inom nätverket finns en grupp som sysslar med ”fri energi”, dvs ”maskiner som drivs runt utan någon påvisbar energikälla”. Gruppen har internationella kontakter, och dess syfte är ”naturligtvis att utöka möjligheterna till egna praktiska försök”.

Ett av uppslagen är ”elektromagnetisk generering av elmotorer som kan driva sig själva – samt producera ett överskott”. Ett annat är energi som kommer direkt ur ”den elektrostatiska atmosfären” och ”samlas in genom en enkel antenn”.

Vi emotser med spänning forskningsresultaten.

Danskarna kan

Jag hade turen att den 18/9-92 få se en påannons för programmet *Elevatoren* i dansk TV2. Jag tittade på detta i och för sig inte alltför allvarstygda program denna kväll, eftersom det upptog ett reportage om "alternativmedicin" som var mycket avslöjande. Reportaget varade i ca en kvart men var mycket tydligt och innehållsrikt och skakade all den velighet och brist på koncisitet som kännetecknar svenska program om pseudovetenskap.

Programmet tog upp reklam och marknadsföring kring preparaten Bioselelen och Bioqinon, som också säljs på den svenska "hälsotek"-marknaden och reklameras flitigt i tidskriften *Hälsa* och reklamskriften *Hälsokuriren*. De ovederhäftiga annonser som förekommit i artikelform i Danmark (det är förbjudet där att annonsera om kvackpreparats verkan) fanns i tidskriften *Idé-Nyt*, som sannolikt har bindningar till de i Sverige förekommande tidskrifterna.

Denna artikelannonsering hade minst sagt braskande löften att komma med, men då Elevatorens medarbetare närmare undersökte omständigheterna kring det som sades i reklamen framkom följande:

1) Reklammakare som varit knutna till projekten visste senare, efter avslutade uppdrag, att berätta att de personer som förekom i annonserna antingen inte existerade eller var betalda för att göra uttalanden till förmån för varan.

2) Bilder på personer som sades ha med prövning av hälsopillren att göra visade sig vara inplockade från annat håll, och personerna var inte medvetna om att deras foton, ofta med uppdiiktade namn, använts i reklamen.

3) Språkliga beskrivningar med tveklaktig eller dubbel innebörd användes för att ge sken av att preparaten kunde göra "underverk".

4) Stora geschäft typ Pharma-Nord kunde inte redovisa vad deras produkter var tillverkade av för råvaror och vem och hur råvaror testades fram som lämpliga.

5) Medlemmar i den danska MS-föreningen hade systematiskt utsatts för riktad reklam för dessa "underpiller" och många medlemmar hade provat – till ingen nytta.

6) En halv miljon danskar använder "alternativmedicin".

Med i programpanelen fanns från danska KO Louise Holdt, som tittat grundligt på hälsokostbranschen, och hade konkreta svar på alla frågor rörande detta obskyra ämne.

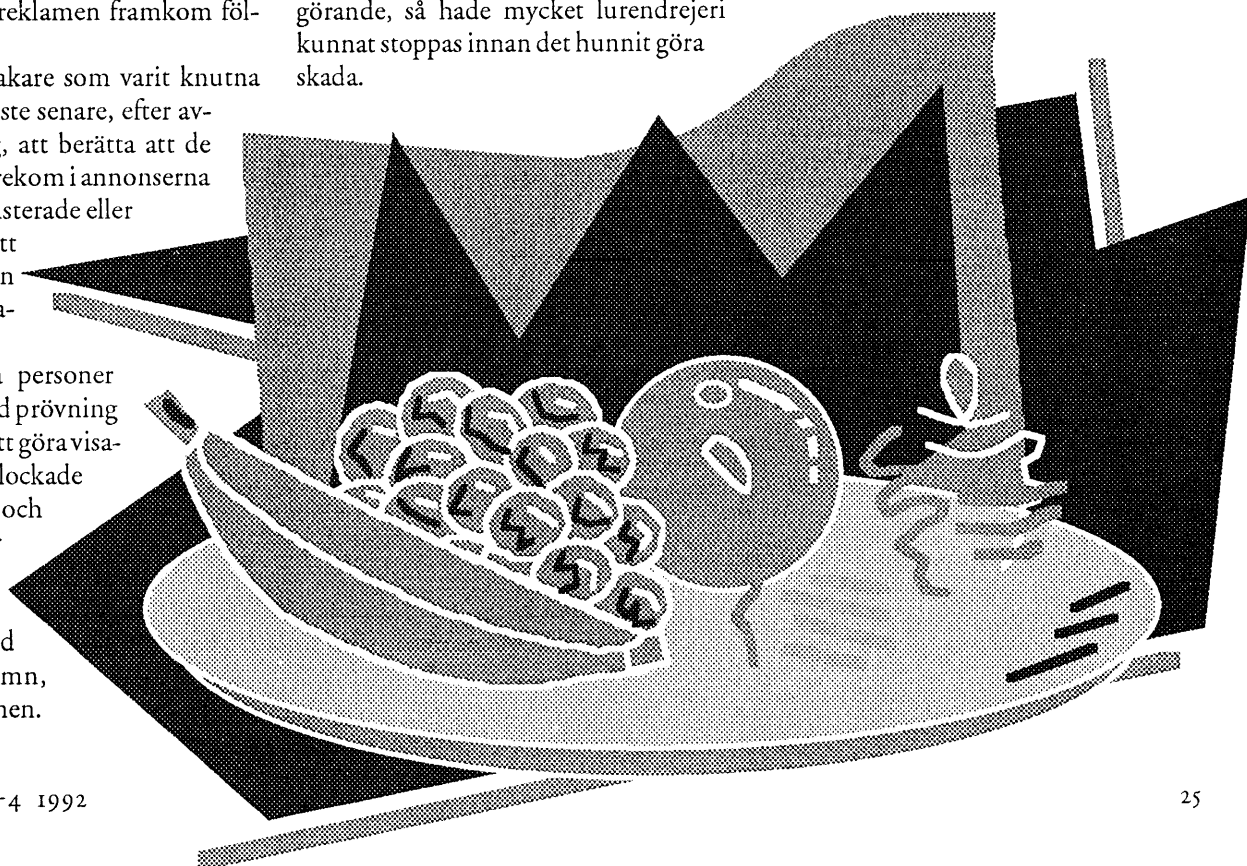
Inte för att man blev särskilt förvånad över *vad* som framkom i detta program men mycket överraskad över *att* det framkom och *hur väl* de danska TV2-reportrarna lyckats i sin undersökning av saken. Om man i svensk undersökande journalistik ständigt lyckats vara lika klargörande, så hade mycket lurendrejeri kunnat stoppas innan det hunnit göra skada.

Det hade varit bra om man i svenska konsumentinriktade program, som t ex konsumentmagasinet PLUS, hade tagit in och översatt detta reportage från *Elevatoren* och i samband därmed vidare granskat den svenska marknaden på samma sätt.

I detta program testades även tvättmedel på ett begripligt sätt och det hela varvades med videolek och en irländsk popsångerska, vilket naturligtvis var avsett att dra tittare till sig. Därigenom fick man även ut de väsentliga budskapen. Kanske något för SR/TV att ta efter.

Slutligen vill jag passa på att tacka för artikeln i senaste FOLKVETT om NEW AGE, vilken så klart visade vad det var frågan om. Denna organisation är tydligen en slags "praktikertjänst" för allt vad pseudovetenskap heter och tydligen organiserad för andra syften än de officiella. Själv har jag lagt märke till att många shoppar i min hemstad Malmö som säljer av detta urval sällan eller aldrig har öppet, aldrig har kunder och aldrig byter varor i skyltfönstren.

Lars Ahlgren

”Vetenskaplig högfärd”

Folkvett nr 3-4 1991 har Britt-Marie Näsström skrivit en artikel med rubriken ”Ett vetenskapligt pekoral”. Hon söker däri med varierande metoder övertyga läsarna om att innehållet i ”Folket bortom nordanvinden, från matriarkat till mansvälde” är ett vetenskapligt pekoral. Boken utgavs på AMA förlag år 1989 och är författad av Gunnel och Göran Liljenroth.

I nedanstående tillrättaliggande skall vi, för dem som ej läst vår bok, söka visa hur Näsström med sina alltför ytliga kunskaper måst taga till sin hjälp falska citat och osanna beskyllningar för att få till stånd denna pekoralrecension.

Heimdalls båtfärd

Ang. Vanerlärans upprinnelse och myten om guden Heimdalls födelse, båtfärd och upptagande i Auervanga, skriver Näsström följande: ”Att han blivit utsatt i en båt, vilande på en sädeskärve, vållade mig en del huvudbry, men jag gissar att författarna här utgått från den illustration till en 1800-talsutgåva av Eddan (fig.1), vilken är en produkt av konstnärens fantasi och saknar all relevans med vad källorna säger om Heimdalls födelse. Författarna *har alltså* utgått från illustrationen - inte från texterna - och skapar följaktligen en egen myt utifrån en bokillustration.” (vår kursivering)

Det är näst intill otroligt att en doktor i religionshistoria inte känner till denna myt om Heimdalls båtfärd! Och det är vetenskaplig högfärd att fastslå att det är en fantasiprodukt från vår sida bara för att hon själv inte behärskar alla källor. Denna myt är omtalad i många källor, bl.a. hos Ethelwerdus, Wilhelm Malmesburiensis, Simon Dunelmensis och Matthaeus Monasteriensis.

I Beowulfskvädet beskrivs ingående Scefs (Heimdalls) ankomst. Den förnämste av alla historie- och mytforskare i vårt land, Viktor Rydberg, har i sitt verk: ”Undersökningar i germansk mytologi I”, sid. 98-108, detaljerat behandlat Heimdallsmyten: ”Det hände en dag,

att man på kusten av Scedeland eller Scani såg ute på havet en farkost, som nalkades utan att vara driven av åror eller segel. Farkosten kom till stranden, och då såg man ligga i densamma en helt späd gosse, som sov med huvudet på en sädeskärve, omgiven av skatter och smiden, av glavar och brynjor. Själva båten var också ringpydd och ståtlig..... Emedan han hade kommit med en sädeskärve till deras land, kallade de honom Scef. Beowulfdikten kallar honom Scyld, son av Sceaf.”

Likaså har dr. Fredrik Sander i sitt verk ”Nordisk mytologi” berättat densamma. Det var ur denna bok, sid. 122, som vi f.ö. lånade den bild som illustrerar Heimdalls färd.

Denna båtfärd, jämte den som guden Agni gjorde, beskriven i Rigveda, är de äldsta kända myterna över gudars nedstigande bland människorna.

”Dubbelyxorna” var fjärlar

Näsström ger oss sedan ”äran” att ha kommit upp med ”idén om den fredliga, demokratiska och kvinnodominerade minoiska kulturen på det forna Kreta”. Detta är helt fel. Många forskare har framfört denna teori. Läs t.ex. Elin Wägners ”Väckarklocka” eller professor Maria Gimbutas bok: ”The goddesses and gods of old Europe”. Prof. Gimbutas, en av vår tids mest namnkunniga utgrävare av bl.a. Vinca-kulturen, delar också vår uppfattning att de s.k. ”dubbelyxorna” fordom var symboler för fjärlar.

Ang. vårt sätt att genom ortsnamnsforskning skapa kunskap om modergudinnan Hel, påstår Näsström att vi angivit Hö- såsom en förled till ortsnamn som skulle alludera till Hel., och fantiserar då ihop Hövallarna. Varken Hö- eller Hövallarna har vi använt oss av!

Ej heller är vi

konstruktörer till ”en fritt uppfunnen modergudinna Ama” (citat B-M.N.) Ama eller Amma är ursprungsnamnet på modern inte bara här i Norden. Hon dyrkades som gudinna i många kulturer över hela jorden.

Undermedveten myttolkning

Britt-Marie Näsström påstår så att de olika skolorna för myttolkning ”alla arbetar inom strikta vetenskapliga ramar”. Detta är fel. Den tysk-amerikanska psykologen och mytologen Heinrich Zimmer skriver i sitt postumt utgivna arbete: ”Abenteuer und Fahrten der See-

le. Ein Schlüssel zu indogermanischen Mythen," att alla som försöker sig på myttolkning måste vara amatörer = fria från förutfattade meningar, därför att myterna inte kan nås med vetenskapliga metoder. Endast på det undermedvetna planet kan man närma sig dessas budskap. Jungskolan arbetar efter samma princip.

Eftersom Näsström tycks sakna kunskap om myten och dess innersta väsen rekommenderar vi henne att taga del av vad den kontinentala forskningen utvecklats under senare tid. Läs t.ex.: Junganalytikern Marie-Louise von Franz: "Sagotolkning", Sir Galahad: "Mütter und Amazonen", Edward C. Whitmont: "Return of the Goddess", Gerda Weiler: "Der enteignete Mythos".

Det är just med bakgrund från denna vetenskapliga forskning som vi framlagt det forna matriarkatets existens. Något har vi också byggt upp kring språkvetenskapen - läs t.ex. Wadlers: "Der Turm von Babel" och Richard Festers: "Weib und Macht".

Det är synd att Britt-Marie Näsström sitter så fast i den av manssamhället påtvingade doktrinära historiesynen. För att världen skall kunna räddas ur det kaos som männen ställt till med, behövs det självständigt tänkande kvinnor.

Gunnel och Göran Liljenroth

*Sköldmö i romantisk
1800-talsdräkt – också en
riktig bild av en historisk
verklighet?*

Svar till makarna Liljenroth: Utan källkritik ingen forskning

All forskning, även bedriven av amatörer, måste vara baserad på vetenskaplig grund. Detta innebär framför allt att man intar en kritisk hållning till de källor man stöder sig på, det vill säga man får värdera uppgifterna som mer eller mindre sannolika.

Här utgår man främst från de så kallade primärkällorna. Med detta avses en källa som är samtida med de historiska skeenden man utforskar. Ett exempel på en primärkälla utgör våra runstenar från 1100-talet, medan Bureus uppteckningar från 1600-talet av dessa räknas som en sekundärkälla.

Men även primärkällornas sanningshalt måste analyseras och jämföras med andra – liknande källor – och med sekundärkällorna, för att arbetssättet skall kunna anses som vetenskapligt godtagbart.

Forskningens uppgift blir därmed inte att tala om vad som är "sant", utan att sortera bort vad som kan anses som osannolikt. Därefter kan man göra antaganden om hur ett historiskt skeende förlöpt eller hur människors världsbild varit konstruerad. Det säger sig själv att ju färre primärkällor som man har tillgång till desto bräckligare blir den grund på vilken forskare kan uppställa sina hypoteser. Den fornnordiska religionen, vars källmaterial är till stora delar sekundärt är exempel på ett sådant problematiskt område, där man måste arbeta omsorgsfullt och noggrant med de uppgifter som står oss till buds.

Att i detta läge använda sig av vad skönlitterära författare som Viktor Rydberg och Elin Wägner skrivit som ut-

gångspunkt för en egen historiesyn kan inte bli annat än befängt. Rydberg försökte med sin litterära genialitet och fantasi att snickra samman de fragment som återstår av den nordiska religionshistorien. Resultatet blev en samling noveller om gudar och hjältar, som har mycket litet med religionshistoria att göra. Makarna Liljenroth är nog tämligen ensamma om att ta honom på orden.

Till skillnad från skönlitterärt skapande måste all seriös forskning värdera sitt källmaterial. Endast då kan man komma ur det kaos som makarna Liljenroths historiesyn resulterat i.

*Britt-Mari Näsström
docent i religionshistoria,
Uppsala universitet.*

Årets folkbildare och Årets förvillare 1992

Till Årets folkbildare 1992 utsågs radiodoktorn Peter Paul Heinemann, Örebro, med motivationen: "Peter Paul Heinemann har i sin gärning som radiodoktor visat hur medicinsk vetenskap och medmänsklig omsorg kan förenas. Hans omtanke om patienterna har gjort honom till en framstående folkbildare i kampen mot kvacksalveriet."

Till Årets förvillare 1992 utsågs journalisten Catrin Jacobs med motivationen: "I hennes astrologiska tv-program utsätts astrologerna aldrig för kritisk granskning. Hon framstår som en självklar förebild för alla som vill bedriva okritisk och auktoritetstroende journalistik."

Det är sjätte året i rad som föreningen Vetenskap och Folkbildning utser årets folkbildare och Årets förvillare.

Årets folkbildare:

1987 **Hans Rehnvall** för sina populärvetenskapliga TV-program

1988 **Klas Fresk** för sina insatser för Tom Tits experiment

1989 **Gunnar Rosell** för sin medicinska journalistik

1990 **Skalman** (tecknad av Rune Andrén) för sina avslöjanden av fördomar och vidskepligheter

1991 **Bodil Jönsson** som avmystifierat fysiken och gjort den begriplig

Årets förvillare:

1987 **Dag Stålsjö** för sina okritiska tv-program om bl a evighetsmaskiner, slagrutor och fornsvensk historia

1988 **Amelia Adamo** för den okritiska journalistiken i Aftonbladets söndags- och hälsobilagor

1989 **Den statliga alternativmedicinkommittén** som avstod från att ta reda på vilka positiva och negativa effekter som olika behandlingsmetoder har

1990 **TV 4** för programserien "Sjunde sinnet"

1991 **Jens Tellefsen** som spridit van-tolkningar och missförstånd om fysiken

Radiodoktorn ble årets folkbildare

AV ANITA SJÖBLOM

Radiodoktorn har blivit årets folkbildare. Peter Paul Heinemann har genom sina radioprogram "Doktorn har ordet" nått många svenskar och delgett dem både kunskap och klokskap. Därför har föreningen Vetenskap och Folkbildning korat honom till årets folkbildare 1992.

Överläkare Peter Paul Heinemann fanns som vanligt på torsdagen på kirurgmottagningen vid regionsjukhuset i Örebro.

Vid sidan av det ordinarie arbetet har han i tolv år en gång i veckan talat om medicinska frågor i radio.

Han uppfattar utmärkelsen som både rolig och hedersam, då så mycket i radio är

underhållning, medan hans drivkraft varit just folkbildning.

Namnge det onda

Peter Paul Heinemanns trognaste publik och brevskrivare finns bland lite äldre människor.

— Mitt bestående intryck under dessa år är att i vårt samhälle vill människor medialisera sin ensamhet, ålderdom och rädsla för döden, säger han. Helst vill de ha ett namn på sjukdomen och en gul tablett som tar bort den. De vet inte att om livet gör mycket ont, så värker det i kroppen. Många tycker att det är förskräckligt att man säger så och tror att man då inte tar sjukdomen på allvar. Men det är tvärtom. Den som drabbas har inte mindre ont bara för att han eller hon har insikt om att ensamhet, ålderdom, bostads- och penningproblem kan orsaka sjukdom.

Han har också slagits av att människor kräver att ska fungera, de ska vara och i full funktion.

Långt liv svårt

— De blir förörättade deras åldriga mor bryter benskalsen och kort där dör. De tror att modern bryter våra kroppar ritats att bryta till dess vi fått barn och ut mycket längre. Nu lever vi skyddat och privilegierat vi uppnår en ålder där vi rått ut för krämpor och smärta som vi inte är lämpade klara av. Det är en illusion: livet är perfekt.

Denna syn på livet och sjukvården har vunnit uppmärksamhet. Likaså Peter Paul Heinemanns varsamma sätt att delge lyssnarna sitt synsätt.

Men han ger också handfasta råd i diverse medicinska spörsmål.

— Jag försöker blanda frågorna, även om många ständigt kommer igen. De rör områden där sjukvården inte är så bra, till exempel behandlingen av bältros. Är man gammal kan man få fruktansvärda, kroniska smärtor om man inte får behandling inom 14 dagar.

Ålderdomsfientligt

Peter Paul Heinemann förundras över att vi har ett samhälle där 35-åringarna får bestämma hur världen ser ut.

— Vi vill tydligen inte bygga en kultur där man fortfarande kan kärna sig hemma fast man är gammal och skruttig. Man borde flytta uppmärksamheten från 35 år till en bit över 50 för att få med hela livet. I dag är mycket direkt ålderdomsfientligt.

Det nya marknadstänkandet anser Peter Paul Heinemann vara fientligt just mot de äldre.

— Om man har marknaden som metafor så är

DN 8/1 1993